

VAKWWERK

HET LEDENBLAD VAN DE VERENIGING BETER ONDERWIJS NEDERLAND

Nummer 11 | 8^e Jaargang | december 2013

Nationaal Onderwijsakkoord

Maar met wie?

BON Beter
OnderwijsNederland

- ◆ Harm Beertema en Jasper van Dijk;
onderwijswoordvoerders Tweede Kamer
- ◆ Kanttekeningen bij het Nationaal
Onderwijsakkoord
door Gerard Verhoef

Colofon

Vakwerk is een uitgave van de **vereniging Beter Onderwijs Nederland**. Het tijdschrift verschijnt in een oplage van 5000 stuks.

Redactie

Ton Bastings, Presley Bergen, Marten Hoffman, Pauline Riep, Ad Verbrugge, Fenna Vergeer, Gerard Verhoef.

Redactieadres

Beter Onderwijs Nederland
Antwoordnummer 57032
3507 VB Utrecht
redactie@beteronderwijsnederland.nl

Bijdragen aan dit nummer

Bastings, Hans Duijvestijn, Ben Harmeling, Felix Huygen, Toon Rekkers, Astrid Scholten, Lydia Sevenster-van der Lelie, Ad Verbrugge, Gerard Verhoef.

Bijdragen kunnen per e-mail worden gestuurd naar redactie@beteronderwijsnederland.nl

Het maximum aantal woorden is 2000. De redactie kan voor wat de lengte van ingeleverde bijdragen betreft van het maximum aantal woorden afwijken bijvoorbeeld bij congresbijdragen of reeds gepubliceerde artikelen in nationale media, wetenschappelijke tijdschriften e.d.

Meer informatie over de vereniging

www.beteronderwijsnederland.nl

Adres ledenadministratie

Beter Onderwijs Nederland
Antwoordnummer 57032
3507 VB Utrecht
Wijzigingen kunnen worden doorgegeven in een e-mail naar ledenadministratiebon@gmail.com

Grafische vormgeving en realisatie

AriëS Grafische vormgeving / Ben Mobach
Torenberglaan 42
5628 EP Eindhoven
040 - 242 23 66 / 06 248 60 322
info@ariesgv.nl

BON Beter
OnderwijsNederland

8e jaargang nummer 11, december 2013
ISSN 1873-520

© Copyright Beter Onderwijs Nederland.

In dit nummer

4 Huiswerk

Na een dag les op de middelbare school gaat een leerling zijn huiswerk maken. Althans, dat wordt van hem verwacht. Maar gebeurt het ook? Waarom zou een kind dat doen terwijl de luie stoel lonkt en leuke games? Waarom werken leerlingen voor de ene leraar wel, maar voor de andere niet?

7 Harm Beertema en Jasper van Dijk; onderwijswoordvoerders in de Tweede Kamer

In de debatten over onderwijs in de Tweede Kamer vallen twee parlementariërs door hun uitgesproken standpunten en heldere visie op. Niet geheel toevallig hebben ze allebei affiniteit met Beter Onderwijs Nederland. Ze zijn lid van totaal verschillende, in een aantal opzichten zelfs diametraal tegenover elkaar staande partijen, de PVV respectievelijk de SP.

10 Een bijzonder socialeducatief systeem...

Er zijn veel problemen rond jongeren in onze maatschappij. Veel beleidsmaatregelen van overheden zijn gericht op het oplossen van deze problemen. Onderwijs speelt uiteraard een belangrijke rol bij zowel de oorzaken als de oplossing.

11 Onderwijskundigen ?

Column *Jesse Jeronimo*

13 500 miljoen voor het onderwijs

Bij opeenvolgende onderwijsakkoorden werd 1,3 miljard euro extra aan investeringen in ons onderwijs beloofd. Bij een nadere analyse blijkt daar netto ongeveer 800 miljoen van over te blijven. Daarbij moet worden aangekend dat maatregelen dan niet in de Eerste Kamer mogen worden afgeschoten. Ook bij andere voorgenomen maatregelen mogen geen tegenvallers optreden.

14 Iedereen academicus

'Academicus' is het nieuwe toverwoord in het onderwijs. Eind oktober 2013 formuleerde de Tweede Kamerfractie van de VVD in een motie (gesteund door een ruime meerderheid van PvdA, SP, PVV, CDA en D66) het 'uitgangspunt' dat in de bovenbouw van het vwo vanaf 2020 alleen nog academisch opgeleide leraren voor de klas moeten staan.

16 Kanttekeningen bij het Nationaal Onderwijsakkoord

Het Nationaal Onderwijsakkoord is niet ondertekend door de grootste vakbond. Het is een akkoord tussen OCW, de onderwijsbestuurders, de FvOv en een minderheid van de leraren van CNV-onderwijs. Helaas bevestigt de tekst van dit akkoord dat er iets moet worden opgepoetst, terwijl bescheidenheid eerder op zijn plaats zou zijn.

18 Mijmeringen

Plotseling zat ik op het puntje van mijn stoel. De Vlaming David Van Reybrouck pleitte bij Buitenhof voor democratie zonder verkiezingen. Het zal wel aan mijn gebrekkige kennis van de klassieke liggen, maar voor mij zijn democratie en verkiezingen altijd onlosmakelijk met elkaar verbonden.

19 "Dan ga je toch fuseren!"

Plaats: de lerarenkamer van de Leidse Instrumentmakersschool. Fenna Vergeer, bestuurslid van BON spreekt met Dick Harms, voormalig marconist bij de koopvaardij, nu het hoofd van de door de Keuzegids tot beste vakschool van Nederland uitgeroepen Leidse instrumentmakers School (LiS).

23 Over de doodgezegen roman van een ziener

Door het smaadproces tegen A.F.Th. van der Heijden, het gekrakeel over de biografie van W.F. Hermans en de huidige academische fraude, is de in 1969 uit de handel genomen academische sleutelroman *De koekoek* in de klok van Judicus Verstegen plots weer uiterst actueel. De vraag rijst of Hermans bij het schrijven van zijn roman "Onder professoren" zich door deze sleutelromen heeft laten 'inspireren'.

Gebrek aan verbeelding staat fundamentele herziening in de weg

Ruim een jaar na het aantreden van het tweede kabinet-Rutte moeten we helaas vaststellen dat ingrijpende hervormingen van ons onderwijs uitblijven. Dat is teleurstellend, want die zijn hard nodig. De politiek lijkt nog steeds om de hete brij te draaien, namelijk dat het stelsel als zodanig op de schop moet.

Zo is BON al sinds haar oprichting van mening dat de huidige besturings- en bekostigingsideologie het onderwijs meer kwaad dan goed doen. Terwijl de afgelopen jaren duidelijk is geworden tot welke uitwassen deze ideologie heeft geleid – wie herinnert zich niet de schandalen rond Amarantis en InHolland – blijft men er onverminderd aan vasthouden. Men lijkt gevangen in het heersende paradigma, de verbeelding ontbreekt om de zaken fundamenteel te herzien. Toch wordt steeds duidelijker zichtbaar dat de sterk kwantitatieve prikkels in de bekostiging van ons onderwijs de kwaliteit ervan stelselmatig ondermijnen en de beroepseer van de docent aantasten. Zolang dergelijke prikkels overheersen, blijft al het streven naar kwaliteitsverbetering dweilen met de kraan open. Hoe lang moeten we nog wachten totdat men dit inziet?

Toch lijkt zich wel degelijk een kentering aan te kondigen. Niet alleen de SP en de PVV, maar inmiddels ook een traditionele middenpartij als het CDA wordt kritisch ten aanzien van de bekostiging en financiële zelfstandigheid van instellingen. Dat is niet het enige. Ook op de universiteiten beginnen de tegenstemmen luider te worden met betrekking tot de kwantitatief gerichte en financieel gedreven managementcultuur of zoals sommigen het plegen te noemen: de dictatuur. De aanhouder wint zullen we maar zeggen. Dus, BON zal niet ophouden haar stem te verheffen! Nadat we in de vorige Vakwerk Tanja Jadnanansing van de PvdA het woord gaven, geven in deze uitgave Harm Beertema en Jasper van Dijk hun visie op het beleid van minister Jet Bussemaker. Het zal u niet verrassen dat zij uiterst kritisch zijn.

We hebben dit jaar herhaaldelijk het nieuws gezocht rond de bekostigingsproblematiek en de onverantwoord grote reserves die worden aangelegd binnen het onderwijs (oplopend tot zo'n 10 miljard euro!). En ook in de discussie rond de zogenoemde 'Steve Jobsscholen' deze zomer heeft BON duidelijk van zich laten horen.

Tot ons genoegen hebben we gemerkt hoezeer onze nieuwe website de aandacht trekt en hoe vaak onze vereniging wordt benaderd voor commentaar in de media, ook door grote spelers als NOS en RTL. Je zou er af en toe moedeloos

van worden, hoezeer het gezonde verstand ontbreekt en hoe kort het publieke geheugen is met betrekking tot modieuze en gehypte onderwijsvernieuwingen. Gelukkig laat men nu wel snel tegengeluiden horen. Dat is de grote winst ten opzichte van tien jaar geleden. En het geeft ook maar weer eens aan hoe belangrijk onze vereniging is voor het publieke debat rond onderwijs.

Niettemin proberen we een deel van onze doelstellingen ook te verwezenlijken door ons lidmaatschap van de Onderwijscoöperatie (OC) en al de activiteiten die daaruit voortvloeien. We zetten ons in voor een register dat in handen blijft van de beroepsgroep zelf en waarin niet vage competenties, maar de vakinhoudelijke kwaliteit van de docent vooropstaat. Ook proberen we via de OC de zeggenschap over de vormgeving van het onderwijs terug te brengen waar die hoort, namelijk bij de goed opgeleide docenten. Daartoe zijn dan wel lerarenopleidingen van niveau vereist, niet alleen op de universiteit, maar zeker ook op onze hogescholen.

BON is onverminderd kritisch over de kwaliteit daarvan en met name het gebrek aan vakinhoudelijke kwaliteit van veel lerarenopleidingen in het hbo. En dat is nog steeds hard nodig. De hele toetsmanie die momenteel in onderwijsland woedt, lijkt vooral een compensatie voor het ontbreken van een kwaliteitscultuur binnen de onderwijsinstellingen. Dat moet en kan

ook anders! Een land als Finland bijvoorbeeld kent helemaal geen kwaliteitstoetsing van het onderwijsproces. Maar daar heeft men wél zeer goed opgeleide leraren! Het dit jaar door de minister gepresenteerde Onderwijsakkoord (NOA) zal niet het gewenste effect sorteren. Het lijkt namelijk meer een akkoord met besturen dan met leraren. Gerard Verhoef gaat in deze uitgave daar nader op in.

Het bestuur van BON gaat met frisse moed het nieuwe jaar in met al weer de achtste jaarvergadering en het symposium in het vooruitzicht dat dit jaar op zaterdag 4 april zal plaatsvinden. U bent van harte welkom op de IVA te Driebergen, een school die al vele jaren vriend van BON is en onderwijskwaliteit hoog in het vaandel heeft staan. Het belooft weer een mooi programma te worden, dus noteert u deze datum alvast in uw agenda.

Ik wens u mede namens het bestuur van onze vereniging fijne feestdagen toe en de beste wensen voor het nieuwe jaar.

Met vriendelijke groet, uw voorzitter
Ad Verbrugge

Huiswerk

Na een dag les op de middelbare school gaat een leerling zijn huiswerk maken, liefst 1½ tot 2 uur. Althans, dat wordt van hem verwacht. Maar gebeurt het ook? Waarom zou een kind dat doen terwijl de luie stoel lonkt, leuke games en Facebook met een spannende ruzie? Waarom werken leerlingen voor de ene leraar wel, maar voor de andere niet?

Breïnwetenschap maakt duidelijk dat hoe vaker informatie langs neuronen gaat, des te sneller dit transport verloopt en hoe steviger de informatie in de hersenschors wordt vastgelegd. Herhalen, herhalen, oefeningen maken, rijtjes stampen en woordjes leren. Het is saai onontkoombaar werk dat op school gewoon niet gedaan kan worden vanwege gebrek aan tijd en rust.

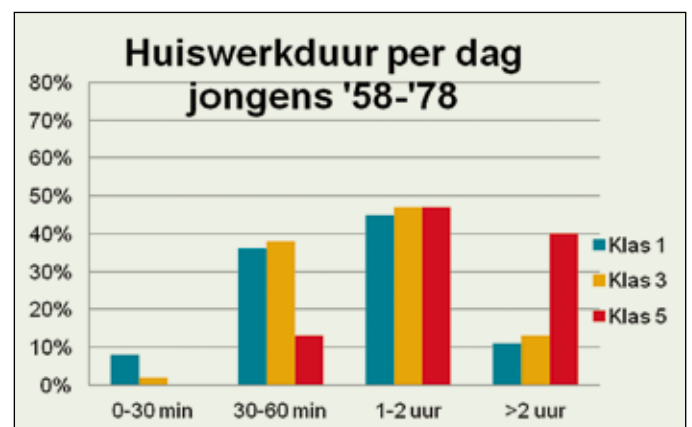
Huiswerk vroeger en nu

Volgens een steekproef onder ouderen werd er 50 jaar geleden meer tijd aan huiswerk besteed dan tegenwoordig (zie fig. 1 en 2). Iedere geënquêteerde oudere kon zich moeder met de theepot en de wereld van één kanaal zwartwittelevisie levendig

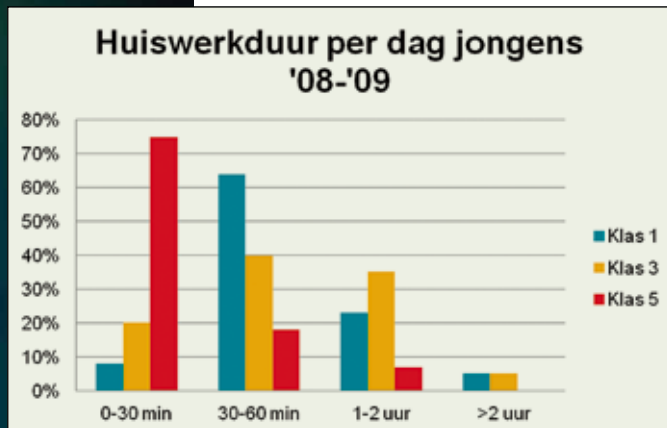
herinneren. Opvang, toezicht, rust en tijd waren er voldoende al kende ook die tijd zijn verleidingen. Vanwege allerlei maat-

schappelijke redenen was het ondenkbaar om het huiswerk niet te maken. Bovendien kon je altijd in of erger, vóór de klas, de

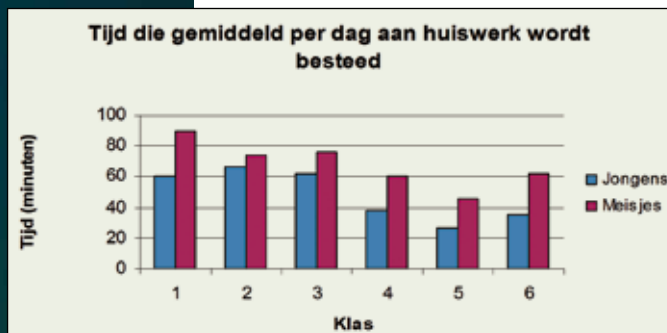
Figuur 1 Gemiddelde huiswerkduur per dag van 53 jongens, die eindexamens deden tussen 1958 en 1978 volgens een enquête afgenomen in juni 2009.

Figuur 2 Gemiddelde huiswerkdur per dag van 90 jongens van het Stedelijk Gymnasium te Haarlem, via enquête afgenomen in december 2008

Figuur 3 Tijd die gemiddeld aan huiswerk wordt besteed, toetsweken niet meegerekend.

Onderzoeken onder telkens twee klassen per leerjaar op mijn school, uitgevoerd in het kader van profielwerkstukken, hebben onder meer het volgende ontzuchtende beeld opgeleverd:

- er wordt meer tijd aan huiswerk besteed in de onder- dan in de bovenbouw (zie fig.3);
- meisjes besteden meer tijd aan huiswerk dan jongens (fig. 3);
- van de leerlingen zegt 50% dat ze het huiswerk vaker zouden maken als de docent het ook daadwerkelijk controleert;
- 65% van de leerlingen besteedt geen tijd aan het huiswerk in de eerste week, de huiswerktijd neemt pas toe naarmate de toetsweek nadert;
- een regelmatige controle stimuleert vooral jongens om zich (meer) in te zetten;

beurt krijgen of een onverwacht schriftelijke overhoring. Proefwerken werden toen in de bovenbouw het hele jaar door gegeven. Kortom, er was het hele schooljaar door, sprake van regelmaat, routine, althans voor het gros van de leerlingen.

Het op mijn school opdelen van een jaar in zes periodes van zes weken waarvan de laatste steeds de toetsweek is, werkt onherroepelijk en aantoonbaar uitstel- en vluchtgedrag in de hand. De stof wordt met overgave gedurende week 5 en 6 in het kortetermijngeheugen gestampt, net lang genoeg voor het cijfer. Daarna is er een grote kans dat de leerlingen de stof vergeten.

- tussenuren gebruiken leerlingen vrijwel nooit voor huiswerk.

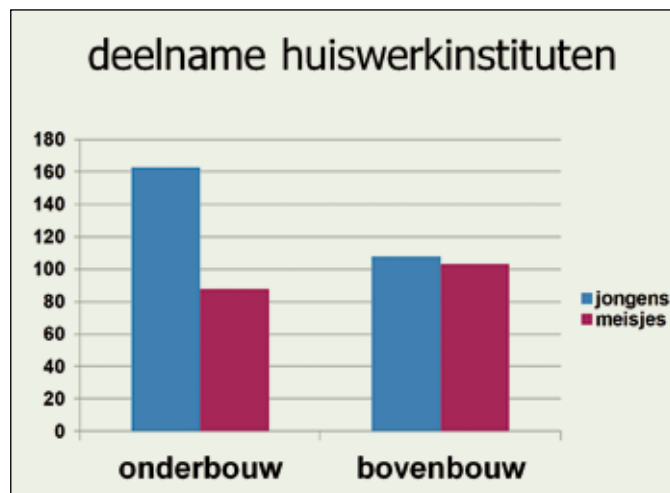
Huiswerkinstituut en examentrainingen

Er komen evenveel jongens als meisjes het vwo binnen, terwijl er op 100 meisjes slechts 85 jongens het vwo-einddiploma halen (2010). Dat jongens het op school minder goed doen, is inmiddels bekend; hun hersenontwikkeling verloopt anders. Het blijkt dat jongens slechter plannen en minder doorzettingsvermogen hebben.

Op onze school blijven in de onderbouw meer jongens dan meisjes zitten. In de bovenbouw is dat gelijk. We zien dat terug in cijfers van een onderzoek uit 2010 bij twaalf huiswerkinstituten in Kennemerland. Die hebben in de onderbouw tweemaal meer jongens dan meisjes, maar in de bovenbouw is dat verschil niet meer te zien (fig.4). Jongens worden meestal naar een instituut verwezen, de meisjes doen dat uit zichzelf.

Wat levert een huiswerkinstituut voor 300 à 400 euro per maand voor vier à vijf dagen begeleiding? Het is een comfortabel vangnet, voor zowel ouders als kinderen. Plannen wordt met hen gedaan, alles wordt overhoord, vragen worden beantwoord. Thuis is de leerling klaar, zonder stress en schuldgevoel, dat is ook lekker rustig voor de ouders. De instituten zijn met name geschikt voor onzekere, slordige of ongeconcentreerde leerlingen die niet kunnen plannen en zich niet aan een planning kunnen houden. Maar doorgewinterde onwil van een kind is ook met huiswerkbegeleiding niet te overwinnen.

Ondanks de beperkte huiswerktijd blijven er op onze school relatief weinig leerlingen zitten, terwijl de uitstroom relatief laag is en de examenscore hoog; de school krijgt dan ook

Figuur 4 Aantal deelnemers van alle huiswerkinstituten in Kennemerland in 2010.

een mooie beoordeling in het Trouw-rapport. Leerlingen lijken efficiënte (huiswerk) te maken, maar daarbij moet een kanttekening geplaatst worden. De nadelen van de gebrekkige huiswerkhouding worden in het examenjaar met de zich almaar opstapelende hoeveelheid noodzakelijke parate kennis, ineens pijnlijk duidelijk. Dan wordt in hoog tempo en op grote schaal extra hulp ingekocht: bijlessen, examentrainingen, enz. enz. Een voorbeeld uit onze school: 40% van de jongens en 75 % van de meisjes volgt in het examenjaar bijlessen en/of examentrainingen. In het examenjaar 2010 betaalden de ouders van 110 leerlingen, voornamelijk meisjes samen ruim € 30.000 euro aan examentrainingen.

Stevige eisen

Mijn collega Duits bijvoorbeeld, heeft duidelijke ideeën over huiswerk. In klas 2 en 3 moet 80% van de basiskennis beheerst worden. Om dit niveau te halen, stelt hij hoge eisen en hij merkt dat leerlingen ook stevig aangepakt willen worden. Hij houdt ze scherp door het regelmatig geven van voortgangstoetsen. Hij verwacht dat zij voor Duits ongeveer 20 minuten per les thuis werken, in de bovenbouw soms wat meer. De totaaltijd voor alle vakken

zou per dag rond de twee uur moeten liggen. Hij heeft net als ik in de loop van zijn carrière zijn lesmethode essentieel veranderd. Hij besteedt per les 5 à 10 minuten aan het leren leren: hoe pak je de stof aan?

Voor welke leraar wil een leerling werken?

Huiswerk moet in de ogen van de scholier zoveel mogelijk zinvol zijn. Nog meer sommen maken over een wiskundeonderwerp dat al lang en breed is doorgenomen, motiveert net zo min als vragen stellen waarvan de antwoorden bestaan uit overschrijven van tekst uit een boek. Opgaven moeten dus - al was het maar bij steekproef - worden ingezien door de docent, woordjes overhoord, want ook dat is aandacht. Er zijn zelfs scholen die de eerste weken van een periode aan leerlingen thuis via internet een toets(je) aanbieden.

Lessen zonder huiswerk

Mijn collega klassieke talen geeft in klas 5 en 6 geen huiswerk meer. Hoe is dat mogelijk? In de onderbouw wordt veel aandacht besteed aan woordjes en grammatica. Er is elke les een schriftelijke overhoring. Gaat alles goed, dan krijgt de leerling een 10 als hij één of meer fouten maakt een 1 en als iedereen

een 10 heeft, krijgt de hele klas een taart. Omdat leerlingen vertalingen van het internet plukken, worden deze gezamenlijk gemaakt. Mijn collega wilde af van het aanhoren van één leerling die hakkend aan het vertalen is. Grammaticaregels worden nu dus ook gezamenlijk geoefend waarbij iedereen elk moment de beurt kan krijgen.

Rol van de ouders

De ouders van nu hebben een drukker bestaan dan die van vijftig jaar geleden. Vooral tweeverdieners moeten hun (deeltijd)werk combineren met de zorg voor de kinderen en het huishouden. Er wordt thuis te weinig tijd besteed aan studiebegeleiding. Ouders zouden kinderen discipline moeten bijbrengen. Dat is hard nodig omdat met de verleidingen van de sociale media de noodzaak van begeleiding door ouders alleen maar toegenomen is. Zonder concrete begeleiding ontdekken kinderen te laat dat huiswerk maken alleen goed én redelijk snel gaat zonder (virtuele) afleiding.

Dat bewezen nog eens drie leerlingen¹ in het kader van een profielwerkstuk. Leerlingen uit de leerjaren twee en vier kregen gedurende 20 minuten 63 Japanse woordjes te leren. De helft van de leerlingen werd tijdens het leren via een groeps-App. afgeleid en moest drie keer op een vraag reageren, de rest werd niet gestoord. Bij overhoring bleken de verschillen tussen beide significant: gemiddeld 37 fouten in de afgeleide groep, tegen 29 in de niet afgeleide groep.

De rol van de politiek

In een onlangs gepubliceerd OESO-rapport staat Nederland wat taal- en rekenvaardigheden van mensen tussen 16 en 65 jaar betreft op de derde plaats achter Japan en Finland. Alleen al omdat in die leeftijdsgroep het leeuwendeel van hen nog onderwijs in het precomputertijdperk heeft gehad, is die score geen reden om achterover te gaan zitten of erger nog maar wat extra te bezuinigen op het onderwijs. Daarnaast wordt niet gerept over de variabelen die tot een dergelijke score hebben geleid. Het is daarom maar goed ook dat een vereniging als BON tegen dit soort wanbeleid ageert.

Lydia Sevenster-van der Lelie

Docent biologie Stedelijk Gymnasium Haarlem

Zie ook www.jongensonderwijs.nl

¹ *Leerlingen die de onderzoeken hebben verricht: Sofie Jacobse, Elze Landkroon, Cecilia Bussink, Nikki IJzerman, Loulou Bouwman, Hilde de Groot, Juliette Duyster, Merel de Klerk, Mirja Dooren*

Een interview over wat hen drijft

Harm Beertema en Jasper van Dijk; onderwijswoordvoerders in de Tweede Kamer

In de debatten over onderwijs in de Tweede Kamer vallen twee parlementariërs door hun uitgesproken standpunten en heldere visie op. Niet geheel toevallig hebben ze allebei affiniteit met Beter Onderwijs Nederland. Ze zijn lid van totaal verschillende, in een aantal opzichten zelfs diametraal tegenover elkaar staande partijen, de PVV respectievelijk de SP. Zowel Beertema als Van Dijk heeft een groot hart voor goed onderwijs. Beiden hebben een verleden in het onderwijs. We spreken met hen in het fraaie gebouw van de Tweede Kamer.

Harm Beertema, PVV

We hebben een lang gesprek met Harm. We herkennen de enthousiaste leraar in hem. Harm Beertema was 34 jaar docent Nederlands op een ROC in Rotterdam-Zuid, een stadsdeel met veel probleemwijken. Beertema zegt dat hij heel bewust voor de lerarenopleiding gekozen heeft; hij komt uit een onderwijzersfamilie. In zijn eerdere jaren was hij een "linkse bevlogen docent" die bewust voor het beroepsonderwijs had gekozen om kinderen uit lagere milieus een goed vak te leren en om zich

maatschappelijk te ontwikkelen. Hij koos bewust voor die arbeiderswijk in Rotterdam-Zuid. Zijn eerste school was evenwel de Streekschool, ook in Rotterdam-Zuid. Het leerlingstelsel floreerde en de opleidingen zaten op alle niveaus goed in elkaar. Het vak van leraar vond hij intellectueel uitdagend. De leraren genoten groot vertrouwen van de bestuurders bij het opzetten van nieuwe opleidingen en het ontwikkelen van methodes. Vertrouwen was toen hét sleutelwoord. Men bouwde op de vakkennis en het

professionele zelfbewustzijn van de leraren.

Rampzalige ontwikkelingen

Beertema heeft dat alles voor zijn ogen zien afbrokkelen. Met de ROC-vorming gingen afzonderlijke scholen op in een groter geheel tot locaties van 8000 leerlingen of meer. De eigen identiteit en kennis gingen deels verloren door fusieprocessen. Met de komst van de BOL-opleidingen werd het beroepsonderwijs in dienst gesteld van de "maakbaarheid", een ideologisch kenmerk van de sociaaldemocratie. Met dat maakbaarheidsideaal, in dit geval het geloof dat iedere leerling een zo hoog mogelijk diploma moest verkrijgen, gingen de kwaliteitseisen omlaag. Het leek het er meer op dat het doel was zoveel mogelijk mensen aan een diploma te helpen i.p.v. goed een vak te leren.

In Rotterdam-Zuid woonden veel Turkse immigranten. Het waren voornamelijk ambitieuze jonge mensen die verder wilden komen. Beertema gaf Nederlands aan toekomstige administratieve krachten die begrepen dat representativiteit belangrijk was. Hij vertelt hoe geschokt hij was toen hij recent op tv brutale Amsterdamse ROC-jongens zag die scheldend hun docenten vervloekten op de Dag van de Leraar.

Toen kwam we de massa-immigratie. De nieuwe instroom leerlingen bleek veel lager opge-

leid en bovendien streng islamitisch. Ze kwamen ook uit andere streken. Waar de seculiere en niet-islamitische leerlingen ambitieus waren, zag Beertema dat deze nieuwe instroom weinig affiniteit had met de Nederlandse cultuur. Ook hadden ze weinig ambitie om te integreren, te emanciperen en zich te ontwikkelen. Volgens Beertema heeft de mogelijkheid om Turkse zenders via de schotel te ontvangen daaraan bijgedragen. Dààrvoor keek iedereen naar Nederland 1 en 2 en zo leerde zij onze taal. Dat is nu compleet veranderd. Veel jongeren richten zich op de eigen groep.

Diplomaziekte

Beertema heeft het over de volgens hem funeste invloed van mensen als Piet Boekhoud, oud-bestuursvoorzitter van het Albeda College, overtuigd CDA'er van christelijk-linkse signatuur en onderwijsvernieuwer; een idealist overigens met de beste bedoelingen, zegt Beertema nadrukkelijk. Niet meer het niveau van het vak stond centraal maar het behalen van een kwalificatie wat leidde tot een verloedering van het onderwijs. Normeringen werden, vaak onder druk aangepast zodat alsnog een diploma of certificaat kon worden afgegeven. Daar kwam "het nieuwe leren" overheen in de vorm van "leren leren", opdrachtgestuurd onderwijs, vraaggestuurd onderwijs, het competentiegericht onderwijs en noem maar op. Het mbo werd in plaats van een gerespecteerde afgeronde vakopleiding op niveau steeds meer een doorgangshuis naar het hbo. Dit kwam noch het mbo noch het hbo ten goede.

Deze ontwikkelingen hebben voor Beertema uiteindelijk de aanleiding gevormd de overstap naar de politiek te maken. Als vooraanstaand lid van Beter Onderwijs Nederland kaartte hij de problematiek van de afbraak van het beroepsonderwijs ten faveure van een ver-

Kamerleden bij scholierenprotest in Amsterdam. Bron: NUFoto

meende emancipatie destijds regelmatig in Den Haag aan, maar vond daar weinig gehoor. Zijn keuze voor de PVV maakte hij vanuit zijn visie op de remmende invloed van de Islam op de integratie van moslimimmigranten.

Het beleid van Bussemaker en Dekker

Beertema heeft zich in de Kamer in korte tijd ontwikkeld tot een gezaghebbend woordvoerder onderwijs. Zijn stevige stellingname m.b.t. het Steve Jobs onderwijs, werd door velen met instemming begroet. Beertema zegt dat veel van wat in Rutte-I op de rails was gezet door het huidige beleid van minister Bussemaker weer teniet dreigt te worden gedaan. Men heeft het drama van het competentiegericht onderwijs onder Rutte-I op de agenda gekregen waardoor dit begrip in de wet vervangen is door "beroepsgericht", helaas slechts een cosmetische verandering. Eindtermen zijn aangescherpt wat moet uitmonden in steviger onderwijs. Vanwege de bevordering van het Steve Jobs onderwijs door het huidige kabinet zijn we nu weer bij af. De kritiek hierop is door staatssecretaris Dekker weggewuifd als conservatief.

Beertema vindt het onbegrijpelijk dat de PvdA nu uitgerekend Bussemaker als minister van Onderwijs naar voren heeft geschoven. Zij is iemand met een in zijn ogen niet alleen verkeerd ideologisch verleden, maar ook een bestuurder die steeds vanuit de andere kant, de bestuurderskant, naar beneden denkt. Ze heeft volgens het linkse adagium uit de zeventiger jaren "de lange mars door de instituties" gemaakt en haar extremistisch-linkse veren afgeschud om vervolgens via het bestuurlijke circuit carrière te maken. Zij is zo, naar het blijkt, de kandidaat van de besturen en niet van de leraren.

Als voorbeeld van slecht beleid wijst hij op de feitelijke afschaffing van de Citotoets. Met de verschuiving van het afnamemoment van de toets heeft deze geen invloed meer op het advies van de basisscholen. Om die reden gaan middelbare scholen weer toelatingstoetsen invoeren omdat zij weinig informatie hebben over waar de leerlingen staan. "Met een centrale eindtoets weet je dat tenminste." Zijn collega-parlementariër Van Meenen van D66 ontkent dat terwijl hij beter weet. Deze partij, die zich afficheert als dé onderwijspartij, kun je niet vertrouwen. Zij is ook de partij van de onderwijsbureautjes, onderdeel van de schil die het onderwijs met zijn innovaties in een wurggreep houdt.

Naar de leraren wordt nog steeds niet geluisterd. Het zogenaamd ook met hen in overleg afgesloten Nationaal Onderwijs Akkoord (NOA) is evenwel vooral een aangelegenheid van bestuurders. Terecht is dat niet door AOB¹ en de Onderwijscoöperatie ondertekend. Dat blijkt ook uit de voorstellen in de Hoofdlijnenbrief. Zo dreigt het lerarenregister de leraren uit handen te worden genomen. De minister wil de werkgevers er beslist bij hebben. Volgens Beertema heeft voor de leraren als professionele beroepsgroep alleen een register van en door de leraren zin. Dat is ook de functie van de Onderwijscoöperatie, een samenwer-

kingsorganisatie van vertegenwoordigers van leraren: CNV-onderwijs, BON, de AOB, PVV en FvOv. Zeggenschap van leraren is enorm belangrijk voor het aanzien en de invulling van het beroep, maar ook zou door een behoorlijke zeggenschap bijvoorbeeld het CGO nooit zo maar zijn ingevoerd en hadden catastrofes als bij InHolland en Amarantis voorkomen kunnen worden. Het instemmingsrecht is daarbij een belangrijk instrument. Een motie van Beertema daarover is aangenomen maar de impact ervan is nog onduidelijk. Deze motie gaat verder dan het volgens hem schuchtere voorstel van de AOB dat alleen argumenten vraagt als de leraren het onderwijsbeleid van de werkgevers afwijzen.

Het bestuurlijke circuit

In hoeverre heeft het bestuurlijke circuit nog binding met het eigenlijke onderwijs? Of is het meer een speelbal van het bestuurlijke benoemingencircuit? De benoeming van Paul Rosenmöller noemt Beertema een regelrechte belediging en ook de Onderwijsraad wordt bemand door de vooraf in te tekenen personen. "Waarom niet iemand van BON, waarom niet Ad Verbrugge, Fenna Vergeer of een ander bestuurslid?" Ja, waarom niet?

We praten nog wat na over de rol van ICT. Bij BON proeft Beertema nogal eens een vrij redeloos conservatief verzet hiertegen waarin hij zich in het geheel niet kan vinden². "Wat kun

je allemaal niet voor prachtigs met ICT in het onderwijs doen", zegt hij, "maar het blijft altijd een middel, en het kan nooit een doel op zich zijn". Ik geloof in de leraar met een verhaal als uitgangspunt en niet in een iPad voor de klas". Dat lijkt ons een mooi einde van dit gesprek.

Jasper Van Dijk, SP

Eigenlijk hadden we een dubbelinterview met Harm en Jasper willen houden. Maar het is de hectische dag vóór het najaarsreces en Jasper moet steeds in de Kamer zijn. Gelukkig lukt het hem nog vroeg in de avond tijd vrij te maken voordat hij moet gaan stemmen in de plenaire zaal. Jammer dat ons interview met Jasper dan ook korter uitviel dan gepland.

Jasper van Dijk lijkt al een eeuwigheid de woordvoerder voor onderwijs van de SP maar ook hij heeft eens het metier moeten leren. Eerst bij Remy Poppe, toen Harry van Bommel en daarna bij Fenna Vergeer. "Fenna heeft als eerste de misstanden bij InHolland naar voren gehaald. Hoe daar een groot deel van het geld niet meer terecht kwam bij het primaire proces", zegt hij met enige trots. We ontmoeten hem in het restaurant van de Kamer. We vinden een klein vergaderzaaltje om te praten.

Jaspers onderwijservaring is korter dan die van Harm. Hij heeft politicologie gestudeerd en heeft daarna de lerarenopleiding Maatschap-

pijler aan de Universiteit van Amsterdam gevolgd. Daar was hij niet zo kapot van. Die opleiding werd overwoekerd door onderwijskunde: "veel, 'leren leren', soort studiehuis, weinig inhoud". Hij heeft een jaar voor de klas gestaan in Almere voordat hij medewerker werd bij de SP-fractie. Sinds 2006 zit hij in de Kamer. Voor de klas staan, vindt Van Dijk naast het parlementaire werk het mooiste vak. Het onderwijs als vak heeft hij niet van een vreemde. Zijn vader was hoogleraar Nederlands en zijn moeder gaf Theologie. Het kamerlidmaatschap vindt hij ook een prachtig vak, als je het zo mag noemen en het onderwijs ligt hem na aan het hart.

De nieuwkomers

De integratie van gastarbeiders is een vraagstuk dat de SP al begin jaren tachtig van de vorige eeuw aan de orde stelde. Er was bijvoorbeeld geen beleid t.a.v. het leren van de Nederlandse taal. De bewoners van de oude wijken werden aan hun lot overgelaten. De SP was vóór spreiding en vóór een premie bij terugkeer. De partij werd daardoor verketterd. Fortuyn heeft dat op zijn manier weer opgepakt met als climax het anti-islambeleid van Wilders. Voor de SP is niet de godsdienst maar de sociaaleconomische achtergrond de kern van het probleem. Ook het sociologische feit van de enorme overgang van het Turkse of Marokkaanse platteland naar de verstedelijkte moderne Nederlandse samen-

¹ Overigens heeft Beertema nog een appeltje te schillen met de AOB. Hij neemt het de vakbond kwalijk dat die hem als "racist" neerzette en dat niet herroepen heeft.

² Redactie: BON is absoluut niet tegen ICT in het onderwijs mits goed doordacht en steeds als hulpmiddel om de kwaliteit van het onderwijs te verhogen.

leving heeft een grote rol gespeeld. Van Dijk: "De PVV wil artikel 23 uitsluitend toepassen voor Islamitische scholen vanuit een anti-islampolitiek standpunt. Dat is discriminatie".

Zeggenschap leraren

De belangrijkste insteek bij de onderwijs-politiek is voor de SP de zeggenschap van de leraren. De positie van de leraren is de afgelopen decennia onderuitgehaald. Onder het mom van autonomie voor de scholenorganisaties is er een tussenlaag ontstaan die het heft in handen heeft genomen. "Vrijheid en autonomie zijn er genoeg voor de bestuurders. Niet voor de leraren. Het governance-model betekent in feite: de bestuurders aan de macht."

De SP vindt dat de kerntaken van het onderwijs, financiering, kwaliteit, bevoegdheden en salarissen terug moeten naar de minister. Daarnaast moet er maximale vrijheid voor leraren zijn om het onderwijs naar eigen inzicht in te richten. Op onze vraag welke rol de leraren en hun organisaties dan zelf als professionele beroepsgroep spelen bij de invulling van de kwaliteits- en kwalificatie-eisen, zegt Van Dijk dat de minister en uiteindelijk de Kamer deze eisen vaststellen. De inspectie signaleert waar het misgaat. Het is de grondwettelijke opdracht voor de overheid om zorg te dragen voor goed onderwijs.

Maar ten aanzien van de manier waarop die vereisten tot stand komen, ligt niets vast en het ligt er maar aan naar wie minister Bussemaker haar oren laat hangen. Organisaties van leraren zelf, zoals de Onderwijscoöperatie, dienen daarin een grote, beslissende rol te spelen. Wij stellen vast dat de door toenmalige minister Plasterk geëntameerde "countervailing power" in de vorm van de organisatie van beroepsbeoefenaren de Onderwijscoöperatie door minister en partijgenoot Bussemaker wordt genegeerd. Zij blijkt vooral eenzijdig te luisteren naar en te bouwen op de besturen.

Bussemaker de bestuurder pur sang

Ook de aangenomen moties betreffende de versterking van de medezeggenschap worden weggemoffeld door deze minister. Jasper van Dijk vraagt zich evenals Harm Beertema af, zij het op wat andere gronden, waarom uitgerekend Bussemaker op onderwijs komen moest. "Ik neem dat Samson kwalijk. Zij is een bestuurder pur sang, de ultieme bestuurder". Hij prijst haar wel om één ding: de invoering van de Wet Kwaliteitsborging Hoger Onderwijs die het mogelijk maakt falende bestuurders weg te sturen zonder gouden handdrukken en andere vergoedingen. De SP heeft daar lange tijd op aangedrongen. Minder te spreken is Van Dijk over wat er in de Hoofdlijnenbrief wordt gezegd over het

Lerarenregister. Die biedt onbevoegden voor de klas veel te veel ruimte. Bij het niet kunnen vervullen van vacatures kan deze situatie vijf jaar voortduren. En ook daarna kan een bestuur nog rustig vijf jaar met een ander doorgaan. Ook de inschatting of een onbevoegde leraar voor de klas mag staan, wordt geheel aan de bestuurders overgelaten. "Maak een einde aan dit gesjoemel met bevoegdheden", zegt Van Dijk. "De minister hoor je inmiddels niet meer spreken van leraren maar van onderwijsgeven-den. Dat kan dus in principe iedereen zijn." Als we Jasper van Dijk vragen wat de rol van de Onderwijscoöperatie zou moeten zijn, zegt hij dat de kwalificatie-eisen in principe uit de beroepsgroep moeten komen. De situatie is nu zo dat de door de Onderwijscoöperatie geformuleerde kwalificatie-eisen maanden en maanden bij de minister blijven liggen en tot nu toe in het op te stellen beleid genegeerd worden.

Zeggenschap

We hebben het over het wetsvoorstel Versterking Positie Leraren van de AOb. De AOb wil met dit wetsvoorstel binnen de huidige wettelijke kaders blijven. De werkgevers in het onderwijs willen inspraak regelen in zogenaamde professionele statuten. Die zijn in een model gegoten en zo ruim geformuleerd dat de bestuurders van iedere instelling de inspraak naar hun behoeften kunnen regelen. Dat zien we al in het mbo-statuut; het is een wassen neus.

Het wetsvoorstel is een poging die professionele ruimte te borgen zoals dat tegenwoordig in werkgeverstaal zo fraai heet. Van Dijk is wel te spreken over de goede afbakening van bevoegdheden in het voorstel maar hij is minder tevreden over de positie van het zo geheten Lerarenberaad tegenover de werkgever. Aan dit beraad is slechts het adviesrecht toebedeeld en niet het belangrijkste instemmingsrecht. Uiteindelijk heeft de bestuurder toch weer het laatste woord. Het voorstel kan worden gezien als een eerste stap, maar is nog onvoldoende om de autonomie van de beroepsgroep betreffende de invulling van het eigen vakgebied te verzekeren. Dan gaat indringend een bel die Jasper van Dijk oproept aanwezig te zijn bij een stemmingsronde over een groot aantal moties. Van Dijk zegt nog even snel dat de dekking van extra geld voor onderwijs in het akkoord tussen regering en een aantal oppositiepartijen flinterdun waarmee hij het gesprek voortijdig beëindigde om zich vervolgens met gezwinde spoed naar de plenaire zaal te begeven.

Een bijzonder sociaaleducatief systeem...

Er zijn allerlei problemen rond jongeren in onze maatschappij: geweld, drugs en alcohol. Veel beleidsmaatregelen van overheden zijn gericht op het oplossen van deze problemen. Het ontbreken van goed onderwijs speelt uiteraard een belangrijke rol bij zowel de oorzaken als de oplossing. Astrid Scholten en Ben Harmeling presenteren een andere dan gebruikelijk en vooral interessante oplossing voor dergelijke problemen.

Waaruit bestaat deze oplossing?

Het gaat over een programma ter verheffing van kinderen, een sociaaleducatief systeem dat in eerste instantie is bedacht voor kansarme kinderen. Kinderen willen bij een groep horen en sociaal functioneren.

Zij worden na schooltijd op een uitdagende manier en onder leiding van bekwame begeleiders nieuwe mogelijkheden aangeboden. Er wordt ze iets bijgebracht wat ze op school niet leren, iets waarvan ze nooit gedacht hadden het ooit te kunnen leren en wat hun gevoel van zelfvertrouwen enorm vergroot. Het is een systeem dat op wetenschappelijk onderbouwde wijze de hersenfuncties en de sociale omgang aanzienlijk verbetert. Bovendien helpt het een groot deel van de kosten van kinderopvang te neutraliseren.

Astrid Scholten & Ben Hamerling

Wat dit systeem inhoudt, is te lezen op de BON-website.

Onderwijskundigen?

Geloof me! In het gewone leven, en daarmee bedoel ik de momenten waarop ik niet schrijf, ben ik een aimabel mens, verdraagzaam, goedertieren, behulpzaam, ja zelfs een beetje verlegen en sullig. Maar zodra ik een pen op papier zet en de inkt rijkelijk begint te vloeien, word ik een beest dat geen weet heeft van zijn eigen krachten. Ik kan soms van mezelf schrikken als ik zie hoe ik op het maagdelijk witte papier tekeerga. Maar het zij zo. Proza over al de betweters heeft iets weg van liefdadigheid en is zoals warme chocolademelk. Het is lekker maar als je er te veel van drinkt, word je miselijk en kun je braakneigingen niet onderdrukken. Maar laat ik er vooral de nadruk op leggen dat ik in de normale omgang heel menslievend ben. In mijn dagelijkse werkzaamheden van de afgelopen twintig jaar ontmoette ik veel al dan niet zelfbenoemde onderwijskundigen en onderwijsdeskundigen. Het merendeel had en heeft nog nooit de volle geneugten mogen proeven om voor een klas te staan, maar weet verduiveld goed hoe ik mij als docent tegenover het niet al te leergierig grut moet gedragen. Allen hadden ze dat neerbuijgende, dat betweterige, dat ordinaire toontje: 'doe nou maar wat ik zeg, dan komt het allemaal wel goed'. Nee, ik lieg. Een paar uitzonderingen waren er, op één hand te tellen, en na een tijdje kwam ik ze niet meer tegen. Eruit gestapt. Uit het onderwijs bedoel ik. Hun namen werden met evenveel neerbuijgendheid, betweterigheid, arrogantie en een meewarige glimlach door hun nieuwe soortgenoten uitgesproken.

De onderwijskunde was een 'dienende' kunde. Onderwijskundigen waren in vroegere tijden dienaars. Daar stak iets nobels in, daar stak je als docent wat van op, daar leerde je nog wat van. Veel onderwijskundigen van vandaag zijn echter verlengstukken geworden van de bestuurders en de almaar groeiende onderwijsbureaucratie. Wanneer de onderwijskundige een opdracht krijgt om nieuw onderwijs te ontwikkelen, dan projecteert hij het al bestaande kneuterige en niet werkend concept op zijn volgende slachtoffer. Hij neemt de pose aan van een psychiater in een reclamebureau, zoveel mogelijk geld verdienen met één theorie met de invalshoek van een winderig paradigma dat de vergelijking met een scheet in een netje met gemak kan doorstaan. Een onderwijskundige verkoopt duizendmaal hetzelfde idee. Hij is de mensgeworden fantasieloosheid die de gerafelde en verdorde halmen van reeds lang overleden onderwijspsychologen herkaut en ons voorschotelt als 'het nieuwe leren' dat Nederland 'klaarmaakt voor de toekomst'.

Zijn nu die onderwijskundigen met hun litanie

van intelligentie, zelfredzaamheid, zelfstandigheid, competenties, adaptief, cognitief, selectief en andersoortig onderwijs een nieuwe kaste van onderwijsvernieuwers? Zijn zij verantwoordelijk voor de duizenden docenten die het onderwijs gefrustreerd, ziek en tot op het bot vernederd hebben verlaten? Ik meen van niet. Verantwoordelijk zijn vaak de bestuurders die de opdrachten tot onderwijsverandering met een zelfingenomen krul die ze 'hun signatuur' noemen van een fiat voorzien. Niet wie het onderwijs ontwerpt maar hij die de opdracht tot ontwerpen geeft, is verantwoordelijk. Het is moeilijk de onderwijskundige iets kwalijk te nemen. Onderwijskundigen ontwerpen onderwijs en blijven onderwijs ontwerpen. Dat ligt in hun aard. Daar waar ze de kans krijgen, veranderen ze het onderwijs, op last van bestuurder en onderwijsmanagement. En alleen dat wat aan de zure smaak en winstgevendende doeleinden van de bestuurder beantwoordt, kan doorgaan.

Onderwijsverandering is onherroepelijk. Er is geen sprake van een jaarlijkse aanpassing of evaluatie. Wat ingevoerd is, is ingevoerd. Wat eerst één of twee pompeuze handtekeningen zijn op een stuk papier is na een aantal jaren een onafzienbaar diep dal van diplomaafraude, non-competenties, leerstijlen, bestuurlijke chaos, ongediplomeerde leerlingen, voortijdige schoolverlaters, een groeiend cohort functioneel analfabeten en 'kinderen met een stempel'. En dat moet de onderwijskundige beseffen. Een kunstschilder baart kunst, elk jaar komen er duizenden schilderijen bij. Maar toch zullen na tientallen jaren twee misschien drie schilderijen genesteld zijn in het collectief geheugen. Met de onderwijskundigen is het anders gesteld. Zijn onderwijsvernieuwingen zijn er en blijven. Wij raken de mensonterende onderwijsvernieuwingen de eerstkomende generaties niet meer kwijt. Schilders, schrijvers, componisten, laat ze hun gang gaan. Een slecht schilderij komt terecht in de kelders van het museum, een slecht boek kweekt vergeelde bladzijden in de uitleenbibliotheek en een slecht muziekstuk wordt nog aanhoord door een paar kwezels. Maar de onderwijskundige is brutaal en zijn vernieuwingen raken ons allemaal. Ze zijn onomkeerbaar en werpen ons in de kennisloze duisternis van twee eeuwen geleden. Het wordt de hoogste tijd dat we de onderwijskundigen verbieden om nog onderwijs te ontwerpen voor levende mensen. Ze zijn de kadavers van hun eigen revolutie geworden en ontwerpen onderwijs voor een armoedig verleden dat al lang dood en begraven is. Weg ermee!

Jesse Jeronimoon

500 miljoen... ...voor het onderwijs

Bij opeenvolgende onderwijsakkoorden werd 1,3 miljard euro extra aan investeringen in ons onderwijs beloofd. Bij een nadere analyse blijkt daar netto ongeveer 800 miljoen op jaarbasis van over te blijven. Daarbij moet worden aangetekend dat maatregelen zoals het sociaal leenstelsel dan niet in de Eerste Kamer mogen worden afgeschoten. Ook bij andere voorgenomen maatregelen mogen geen tegenvallers optreden, want dan komen de investeringen in gevaar.

Een bedrag van 650 miljoen euro komt al in 2013 ter beschikking van de scholen ter aanvulling op de lumpsum. Dat lijkt fantastisch, maar wie enige kennis heeft van de begrotingscyclus in het onderwijs weet dat extra bedragen, in de loop van het jaar toegekend, vaak niet tot extra uitgaven leiden. Schoolbesturen die al in de rode cijfers zitten, zullen extra geld gebruiken om de tekorten aan te zuiveren. Zij die met pijn en moeite een sluitende begroting hebben weten te realiseren, soms zelfs via het ontslag van leraren, gaan heus niet op het eind van het jaar nog even extra geld uitgeven. Dat zorgt in de organisatie voor een verkeerd signaal. De regelgeving rond de lumpsum geeft schoolbesturen de vrijheid om middelen, die niet besteed zijn in het jaar waarvoor ze bestemd zijn, aan de reserves toe te voegen. Dat is wat veel schoolbesturen in het verleden hebben gedaan en waarschijnlijk in 2013 weer zullen doen. Nog maar kort geleden had een aantal schoolbesturen nog een (illegaal) “beleggingsclubje” om uit het eigen vermogen een zo hoog mogelijk rendement te halen. Sinds 1998, het eerste jaar waarover het CBS de cijfers publiceert, is het gezamenlijke eigen vermogen

van onderwijsinstellingen met 53% gestegen (inflatie 31%). Het eigen vermogen bedraagt eind 2011 bijna € 11 mrd waarvan de helft op de bank staat. In 2009 heeft de Commissie Don al geconstateerd dat veel schoolbesturen te hoge financiële buffers aanhouden, van een vrijwillige afbouw daarvan lijkt echter geen sprake. Schoolbesturen kiezen er in de praktijk voor om te bezuinigen op docenten in plaats van bewust hun reserves in te zetten.

Een van de doelstellingen bij de invoering van de lumpsum was een betere beheersbaarheid van de overheidsuitgaven aan onderwijs. Tussen 1995 en 2011 is het beschikbare bedrag voor onderwijs van € 13,7 mrd gegroeid naar € 31,4 mrd, gecorrigeerd voor inflatie is dat een toename van meer dan 60% in harde euro's. Bij deze cijfers zou je verwachten dat er in het onderwijs alleen maar tevreden bestuurders en docenten rondlopen. Er is geld genoeg voor kleinere klassen, hoger opgeleide docenten en hier en daar een smartboard. Niets is minder waar. Het aantal docenten voor de klas is de laatste jaren zowel absoluut als relatief gedaald. De klassen worden dus al-

onderwijsakkoorden

In het Nationaal Onderwijsakkoord worden 3.000 extra banen voor leraren beloofd, maar het is voor ons evident dat het hier eerder gaat om het behoud van banen die anders zouden verdwijnen. Met de lerarenagenda proberen de bewindslieden de schijn op te houden ook maar enige invloed te hebben op de inzet van docenten, maar de overheid is al jaren de regie kwijt over het onderwijs.

Beter Onderwijs Nederland pleit er al jaren voor om de lerarsalarissen los te koppelen van de lumpsum. Daarmee kan de overheid weer de volledige verantwoordelijkheid nemen voor de kwantiteit en kwaliteit van de leraren in het onderwijs. Stel de normen voor het aantal leraren per leerling per onderwijssoort (opnieuw) vast, evenals de kwalificaties waaraan leraren moeten voldoen en laat de onderwijsinstellingen de personeelskosten van leraren die aan de criteria voldoen bij de overheid declareren. De overige kosten van ondersteunend personeel, materieel, huisvesting en dergelijke worden gewoon via de lumpsum bekostigd. Op de ingangsdatum van dit nieuwe stelsel moet de bestaande lumpsum gesplitst worden in een deel voor lerarsalarissen en een deel voor overige kosten. Hier kan natuurlijk al een begin gemaakt worden met bezuinigen op de overige kosten, maar het is niet realistisch te verwachten dat daarmee alle jaren van scheefgroei in een keer gecompenseerd kunnen worden. Daarom stellen we voor het bedrag voor de lerarsalarissen te verhogen met een bedrag dat verkregen wordt door de onderwijsinstellingen een solidariteitsheffing te laten bijdragen van 5% van het eigen vermogen. Dat levert in het eerste jaar bij benadering een extra bedrag op van ruim € 500 miljoen. Zo kunnen acht- à negenduizend extra leraren worden aangesteld. Onderwijsinstellingen die als gevolg hiervan onder de norm van 20% solvabiliteit komen, worden van deze heffing vrijgesteld.

Het bedrag dat jaarlijks via de solidariteitsheffing binnenkomt, zal langzaam dalen, maar de lumpsum voor overige kosten kan met hetzelfde bedrag gekort worden. Daarmee worden geleidelijk de verhoudingen weer rechtgetrokken.

Dit plan vraagt geen extra geld voor onderwijs op de rijksbegroting en heeft dus geen nadelige gevolgen voor het begrotingstekort. Het kabinet wil graag dat we ons spaargeld aanspreken om de economie te stimuleren. Schoolbesturen beschikken over meer dan € 5,5 mrd aan spaargeld. De € 500 miljoen die onttrokken worden aan de spaarpotten van de onderwijsinstellingen voor extra uitgaven aan lerarsalarissen leveren bovendien een directe substantiële stimulans op voor de Nederlandse economie.

Hans Duijvestijn

Bestuurslid BON

leen maar groter. Ook van een kwaliteitsverbetering is geen sprake. In het voortgezet onderwijs wordt een kwart van de lessen gegeven door onbevoegde docenten; een kwart van de leerlingen van de laagste categorie vmbo'ers kan zijn eigen schoolboeken niet lezen.

Het niveau van de lerarenopleidingen en pabo's staat al jaren ter discussie. Als het extra geld dan niet naar de docenten is gegaan, waar is het dan wel terechtgekomen? Beter Onderwijs Nederland heeft wel een idee maar juicht onafhankelijk onderzoek hiernaar toe. Gezien het bovenstaande is het helemaal de vraag of 800 miljoen extra voor het onderwijs ook maar enig effect heeft op de kwaliteit ervan. Er is namelijk geen enkele garantie dat het geld terecht komt waar het naar onze mening terecht moet komen: bij meer en hoger gekwalificeerde docenten.

Achtereenvolgende ministers en staatssecretarissen van Onderwijs benoemen de docenten regelmatig als het grootste kapitaal, maar kijken weg als blijkt dat extra geld helemaal niet bij hen terecht komt. Dat is immers de verantwoordelijkheid van schoolbesturen.

'Academicus' is het nieuwe toverwoord in het onderwijs. Eind oktober 2013 formuleerde de Tweede Kamerfractie van de VVD in een motie (gesteund door een ruime meerderheid van PvdA, SP, PVV, CDA en D66) het 'uitgangspunt' dat in de bovenbouw van het vwo vanaf 2020 alleen nog academisch opgeleide leraren voor de klas moeten staan.

De academicus, Richard Lindner, Cordier & Ekström Gallery, New York.

'If thought corrupts language,

(George Orwell, Politics and the English Language)

Iedereen academe

Op zich is het te prijzen dat naast de aandacht voor het lerarentekort nu ook de kwaliteit van de leraar in de belangstelling staat. Tijdens de komende pensioengolf zullen namelijk veel academici het onderwijs verlaten. Tegelijkertijd vindt er meer aanwas plaats vanuit het hbo. Daardoor daalt het opleidingsniveau van docenten, een ontwikkeling die overigens al enige tijd gaande is.

Zo stevenen we af op een heel andere, verwaterde definitie van het begrip 'academisch'; het houdt niets meer in. Het vorig jaar verschenen rapport van de Interdisciplinaire Commissie Lerarenopleidingen (ICL), *Academische kwaliteit*

Interview

Hoe heb je de ULO ervaren?

"Voor mij was het zwaar. Ik zou zonder meer zeggen: het was het zwaarste jaar universiteit dat ik heb gehad in mijn opleiding van zeven jaar. Als ik er nu op terugkijk, denk ik dat ik het niet opnieuw zou kunnen doen. Het is zó zwaar. Je bent de hele dag aan het lesgeven, dan heb je de rest van de dag echt nodig om bij te tanken, lessen voor te bereiden en te ontwikkelen. Ik houd een dagboek bij, wat ook echt helpt ter ondersteuning: wat heb ik ervaren, wat zijn de doelen, wat zou ik anders kunnen doen? Op dat moment voel je je een jaar lang bijna overwerkt; het voelt alsof je je in een enorme 'achtbaan' bevindt. Nu ik twee maanden voor de klas sta, merk ik pas wat de toegevoegde waarde van de ULO is."

Wat vond je nuttig en wat niet?

"Ik vind dat een moeilijke vraag. Deze vraag zou ik een halfjaar geleden zonder meer hebben kunnen beantwoorden. Nu ik twee maanden werk, zie ik wat de zelfreflectie heeft opgeleverd. Voor de zomervakantie dacht ik: ik ben uitgerefecteerd voor de rest van mijn leven. Ik was het hele jaar bezig geweest met het schrijven van verslagen. Nu denk ik dat één goed verslag voldoende was om alle aspecten aan bod laten komen. Ik zou ervoor pleiten de ULO-studenten niet al te veel te belasten met schrijven en nogmaals schrijven. Dat hebben zij in hun academische vakinhoudelijke opleiding al geleerd."

language can also corrupt thought.'

micus

in het onderwijs getiteld, stelt: 'Een startbekwame academisch gevormde leraar kan leerlingen inleiden in de academische denkwereld en kan die denkwereld voorleven. Ook leraren die niet in dezelfde discipline als het schoolvak een master behaald hebben beschikken over een dergelijke kwaliteit.'

Steeds meer studenten volgen een brede universitaire bachelor in plaats een monodisciplinaire of een masterstudie die direct toegang geeft tot de lerarenopleiding in dat specifieke vak. De ULO's (universitaire lerarenopleidingen) bieden daarom een masteropleiding aan voor docenten van niet-verwante bacheloropleidingen. In deze tweejarige master waarvan

driekwart jaar wordt besteed aan de zogeheten 'vakspecialisatie', haalt de docent een eerste-gradsbevoegdheid. Iemand die bijvoorbeeld een bachelor communicatiewetenschap heeft afgerond, zou dan tijdens een tweejarige master aan de ULO kunnen worden opgeleid tot eerstegraadsdocent Duits. Het behoeft geen betoog dat er van deze docent geen diepgaande kennis over de Biedermeier-periode of over het Middelhoogduits verwacht kan worden.

Datzelfde rapport verstaat onder het begrip 'academicus' echter iets heel anders. "Iemand die 'verwante maar ook nieuwe vakinhouden zelfstandig kan verwerven, op basis van die kwaliteit', maar ook iemand die 'kan bijdragen aan schoolvak- en schoolontwikkeling via onderzoek en ontwerp, rekening houdend met bestaande en nieuwe wetenschappelijke kennis. Scholen verwachten van academisch opgeleide docenten dat ze aan onderwijskun-

dige innovaties en in het bijzonder de eigen schoolvakontwikkeling invulling kunnen geven."

In dit nieuwe model verwerven docenten in korte tijd nieuwe 'vakinhoud' waarna ze verschillende vakken kunnen geven. Jarenlange intensieve verdieping op de universiteit is niet meer nodig! Een leraar moet dus ook een soort onderwijskundige zijn.

Ook de nadruk op onderzoek naar leermethoden lijkt weinig zinvol: een goed (onderwijskundig) onderzoeker is immers niet noodzakelijkerwijs een goede leraar; omgekeerd is een goede leraar ook niet per se iemand die goed pedagogisch of didactisch onderzoek doet. Eveline Brouwers (1988), leraar levensbeschouwing in het middelbaar onderwijs, is bezig met het afronden van haar lerarenopleiding, waarvoor ze alleen nog haar onderzoek moet uitvoeren.

met Eveline Brouwers

Hoe sta je tegenover onderzoek over leren door leraren?

"Ik had de behoefte om te leren hoe ik een leraar kon worden. Het is fijn dat je literatuur krijgt aangereikt die je kunt gebruiken om je eigen functioneren te kunnen beoordelen maar daar ben je nog geen leraar mee.

Aan de ene kant zie ik in waarom ik zelf in staat moet zijn om te achterhalen, door middel van onderzoek, waar mijn leerlingen in uitblinken, of dat een bepaalde aanpak die ik gebruik werkt of niet. Het kan je lespraktijk vooruit helpen.

Aan de andere kant denk ik dat het misschien voldoende is om te weten wat een goede toets is en wat niet".

Wat vind je van het plan dat er nu ligt om studenten tijdens de ULO op te leiden tot leraar in een vak waar ze niet voor gestudeerd hebben?

"Als iemand archeoloog is met uitgebreide kennis van het Midden-Oosten en Afrika, dan is een overstap naar geschiedenis te begrijpen. Maar waarom mag of kan een socioloog die nu alleen maatschappijleer geeft niet ook levensbeschouwing geven? Of waarom mag ik geen maatschappijleer geven? Maar als iemand nu vraagt of je leraar Duits binnen twee jaar zonder onderwijservaring wilt worden, zou ik nee zeggen. Zonder gedegen kennis van de Duitse taal lijkt me dat niet mogelijk".

Brouwers blijkt helemaal niet ontevreden te zijn over de ULO. Vooral de uitstekende persoonlijke

begeleiding tijdens de stage en ook de vakdidactiek zijn haar goed bevallen. De ironie is dat juist een van de aspecten van de huidige ULO waar zij haar vraagtekens bij plaatst, namelijk het tijdrovende onderwijskundige in de nieuwe opzet, nog meer nadruk krijgt. 'Academisch' betekent voor de ULO's kennelijk dat je in staat bent zelf wetenschappelijk onderzoek te doen naar hoe leerlingen leren.

Brouwers legt de vinger op de zere plek: "Het leraarschap is een beroep, een praktische vaardigheid. Het moeilijkste aspect eraan is de wetenschappelijke kennis die je tijdens je studie hebt opgedaan te vertalen naar een niveau dat voor de gemiddelde scholier begrijpelijk is. Naast de stage moet de meeste aandacht uitgaan naar de vakdidactiek. Onderwijskundige inzichten kunnen hierbij zeker nuttig zijn. De tijdrovende zelfstandige verwerving hiervan door middel van onderzoek zou geen doel van de ULO moeten zijn. Daarmee zou je ook het grote aantal (reflectie)verslagen kunnen verminderen en de studie, die velen als te zwaar ervaren, kunnen verlichten. De verlichting van de werkdruk in combinatie met de verlaging van de werkdruk van het leraarschap, zou een veel betere manier zijn om academici enthousiast te maken voor het leraarschap.

Het is evenwel een onzalig plan om studenten uit niet-verwante disciplines in korte tijd een academische eerste-

gradsbevoegdheid te laten halen". Brouwers vraagt zich vervolgens af waarom iemand die is afgestudeerd in de godsdienstwetenschap geen prima leraar maatschappijleer kan zijn. Het is verstandiger om meer academisch opgeleide docenten in een hogere salarisschaal te plaatsen dan eerstegraders die hbo hebben gevolgd. Omdat daar nu geen verschil tussen zit, kiezen verreweg de meeste tweedegraders voor een (gemakkelijkere) eerstegraads hbo-opleiding. Mits het niveau van studenten van aanverwante disciplines aantoonbaar voldoende is, worden zij toegelaten tot de ULO. Programma's als Eerst De Klas, die studenten het leraarschap laat combineren met het bedrijfsleven, zijn toe te juichen. Ook het BON-voorstel om studenten die kiezen voor de lerarenopleiding en minimaal een bepaald aantal jaar in het onderwijs werkzaam zijn, hun studieschuld kwijt te schelden, is aanbevelingswaardig.

Felix Huygen

Lees het rapport Academische kwaliteit in het onderwijs op goo.gl/ZZt4JK

Kanttekeningen bij Nationaal

Voordat we kanttekeningen plaatsen bij het Nationaal Onderwijsakkoord, merken we op dat een akkoord dat niet is ondertekend door verreweg de grootste vakbond, de naam Nationaal Onderwijsakkoord niet mag dragen. Het is een akkoord tussen OCW, de onderwijsbestuurders, de FvOv en een minderheid van de leraren van CNV-onderwijs. Helaas bevestigt de tekst van dit akkoord het idee dat er iets moet worden opgepoetst, terwijl bescheidenheid eerder op zijn plaats zou zijn. Het akkoord heet niet alleen 'Nationaal', maar is ook de route naar 'geweldig onderwijs', in een ambitie naar 'excellent onderwijs', zogenaamd van 'good' naar 'great'. Het idee dat hier aan uitgekende window dressing wordt gedaan, dringt zich al snel op.

het Onderwijsakkoord

Voor BON zijn beleidsvoornemens en afspraken geslaagd als zij leiden tot beter onderwijs. Bij het Nationaal Onderwijsakkoord is dat helaas niet te verwachten. Belangrijke zaken, zoals de werkdruk van leraren, worden vooruitgeschoven. Er komt onderzoek, terwijl al lang en breed duidelijk is dat de Nederlandse docent de meeste lessen geeft aan de grootste klassen. Wat moet er nog onderzocht worden? En als er al iets onderzocht moet worden, waarom was dat destijds niet het geval toen werd besloten de vakantie met een week in te korten om de werkdruk te verlagen. Onderzoek is alleen wenselijk als het de overheid geld oplevert en onwenselijk als het de overheid geld kost.

BON pleit al vanaf haar oprichting voor bevoegde hoogopgeleide leraren en is blij dat het akkoord die wens ondersteunt. Maar hiermee zijn we er nog niet. Uitzonderingen blijven bestaan en er is geen verplichting tot openbaarmaking van lessen die door onbevoegden worden gegeven. Bij ieder ander beroep is dit onmogelijk, maar in het onderwijs kan dat kennelijk wel. Wij willen ook de aandacht vestigen op de eerstegraads hbo-masters die vanuit deze optiek gestopt zouden moeten worden.

De sterke nadruk op nascholing is een verkeerde vorm van noodreparaties waarmee het werkelijke probleem, te weinig hoogopgeleide vakleraren, niet wordt opgelost. De initiële vakopleiding van de leraar moet van hoog niveau zijn. Nascholing kan die niet vervangen. In de praktijk is nascholing ook zelden vakgericht, juist omdat er voor het aanleren van een vak meer tijd nodig is dan bij nascholing beschikbaar is. Ook kun je niet van iedere leraar door extra cursussen een leraar met academisch werk- en denkniveau maken. Nascholing is geen Haarlemmerolie. En elke leraar weet dat nascholing tijd kost, tijd die niet voorhanden is. Daar waar het in het akkoord over professionele ruimte en professionele autonomie van de leraar gaat, worden mooie woorden gesproken maar bij de uitvoering worden steeds de sectorraden, de (zogenaamde) werkgevers genoemd. Dat doet het ergste vrezes met betrekking tot werkelijke veranderingen door en voor de leraar. Het veelvuldig gebruik van de term teams in plaats van secties wijst in dezelfde richting: leerlijnen van vakken zijn kennelijk minder belangrijk dan de pedagogisch en/ of de didactische aanpak binnen multidisciplinaire docententeams. Dat is een verandering in de volgens BON ongewenste richting.

Het akkoord verandert niets wezenlijks aan de financiering van het onderwijs en de macht van de schoolbesturen. Zolang scholen groot-schalige megainstellingen zijn, worden de belangrijke beslissingen automatisch op grote afstand van de docent genomen. Het bestuur heeft het eerste recht om te bepalen op welke manier de school zich profileert en bepaalt daarmee ook in grote mate de manier waarop onderwijs wordt gegeven. Ook al zou een medezeggenschapsraad hier een vinger in de pap hebben, dan nog wordt de individuele docent, de specifieke vaksectie en zelfs de opleiding binnen het grote geheel in het

gekozen keurslijf gedwongen. Daar waar de minister de mond vol heeft van differentiatie voor leerlingen, worden de leraren opgescheept met een van hogerhand voorgeschreven theoretisch model. Dat leidt tot slecht onderwijs, tot leraren zonder zelfvertrouwen en tot steeds lager opgeleide leraren.

Natuurlijk heeft BON begrip voor de financiële situatie van de overheid, maar de oplossingen deugen niet. Zo is onduidelijk welke leraren er wanneer, met de in de media genoemde 3,5%, op vooruitgaan. Een deel gaat over voorschotten die dan later natuurlijk terugbetaald moeten worden. De CAO-verhoging van 2015 wordt naar voren gehaald en over twee jaar verdeeld om zogenaamd de salarissen te verhogen. Het is dus een 'verhoging' die leraren zelf betalen. De kleine 700 miljoen die de minister zogenaamd investeert in het onderwijs, komt uit de onderwijsbegroting. Dat betekent dat het ergens anders vanaf gaat. Per saldo wordt er gewoon bezuinigd op onderwijs.

Geld kan volgens BON gevonden worden door de reserves van schoolbesturen procentueel af te romen en door nu eens eindelijk serieus te onderzoeken waarom de onderwijsbegroting de laatste 20 jaar zo sterk gestegen is. Dat geld is niet naar de leraar, niet naar kleinere klassen en zeker ook niet naar beter onderwijs gegaan. Wel is er een hele industrie van onderwijsadvies-organisatie-en trainingsbureaus ontstaan met salarissen die vaak veel hoger zijn dan in het onderwijs. Het is overigens een raadsel hoe de overheid 3000 jonge leraren aan het werk wil helpen terwijl de klassen niet kleiner worden, de BAPO wordt afgeschaft en het aantal leerlingen afneemt.

Kortom: BON vindt het onderwijsakkoord een gemiste kans omdat de serieuze problemen niet worden aangepakt. De positie van besturen en sectorraden wordt versterkt terwijl de docent op nog grotere afstand wordt gezet. Wederom worden leraren belachelijk gemaakt met een akkoord dat geen akkoord is maar meer een bevel van hen die 'weten wat het beste is voor leraren'. De grootste onderwijsbond, de Aob, heeft naar onze mening terecht geen handtekening onder dit 'Nationaal Akkoord' gezet.

Gerard Verhoef
Bestuurslid BON

Mijmeringen

Mijmeringen

Plotseling zat ik op het puntje van mijn stoel. De Vlaming David Van Reybrouck pleitte bij Buitenhof voor democratie zonder verkiezingen. Het zal wel aan mijn gebrekkige kennis van de klassieken liggen, maar voor mij zijn democratie en verkiezingen altijd onlosmakelijk met elkaar verbonden. Zijn idee: zie besturen als een democratische burgerplicht en bepaal door middel van loting welke burgers daarvoor worden aangewezen; een beetje zoals bij juryrechtspraak in de Verenigde Staten.

Of Van Reybroucks idee niet meer problemen genereert dan dat het oplost, weet ik niet maar aan de democratie door middel van verkiezingen kleven ook de nodige problemen. In Amerika houden de Democraten en Republikeinen elkaar in een dodelijke wurggreep, in Nederland is er een regering waarin twee partijen die door grote groepen kiezers juist niet gewenst werden. Over de EU- democratie hoeven we het al helemaal niet meer te hebben. Los van deze praktische problemen heeft ons systeem met verkiezingen en professionele politici het nadeel dat het eigenbelang of het partijbelang van de kandidaten gemakkelijk leidt tot besluiten die voor het land zijn. Ik doel hier niet op amorele of corrupte politici, maar op in wezen begrijpelijke besluiten van een partij om al dan niet toe te treden tot een regering, wetende dat het stemmen kost bij de komende verkiezingen.

Kortom: de fundamentele problemen met onze democratie zijn serieus en Van Reybroucks idee zorgt er in ieder geval voor dat geen enkele politicus (eenmaal ingeloot) een ander belang heeft dan het belang van de bevolking. De 'gedobbelde' politici vormen

als het ware een aselechte steekproef van de gehele populatie.

Hoewel scholen bepaald niet democratisch bestuurd worden, staan zij wel onder democratische controle. In de rangen van bestuurders is men net zoals in de politiek losgezongen van de werkvloer. Hoe zou het zijn om de bestuurs- en managementfuncties in het onderwijs ook door een of andere vorm van dobbelen te laten invullen? Een gedachte-experiment dat perfect in een column met de titel mijmeringen past, maar ik laat dat liever aan de lezer.

Ik heb jaren geleden als Fulbright Exchange Teacher op een Amerikaans privat liberal arts college gewerkt. Het is een goed aangeschreven college waar ik een geweldige tijd heb gehad. Aan het hoofd van dat college stond een professionele bestuurder, maar de andere bestuurs- en managementfuncties werden per toerbeurt ingevuld door docenten. De dean, een ethnische Noor, was eigenlijk geschiedenisprofessor en aan het einde van mijn jaar daar, mocht hij ook weer 'gewoon' les gaan geven. De man had zijn plicht gedaan en

mocht weer doen wat hij het liefste deed. De andere 'chairs' gaven allemaal les en hadden als hoofd van hun afdeling een taakje erbij. Dat werd door hen ook echt gezien als een opoffering. Iedereen die ik daarover sprak, deed dat eigenlijk tegen zijn zin voor een uiterst karige vergoeding van 100 dollar per maand. Iedereen bleef ook lesgeven en onderzoek doen. Alleen ervaren docenten kwamen in aanmerking. Hoe de keuze precies tot stand kwam, weet ik niet maar wel dat het tijdelijke functies waren. Als je er maar lang genoeg werkte kwam er beslist een moment dat je eraan zou moeten geloven. Mijn ervaring is natuurlijk niet dezelfde als het idee van Van Reybrouck, maar voor zover ik heb ervaren, werd het college goed bestuurd, was de overhead minimaal en de sfeer uitstekend. Het is een aanlokkelijk idee om de professionele bestuurders uit de onderwijswereld te weren en te onderzoeken hoe het dan loopt. Ik vermoed dat het zal leiden tot schaalverkleining. Als we dat nu eens met dobbelen zouden kunnen bereiken!

Gerard Verhoef

Hoe de beste vakschool van Nederland wil groeien.

We zitten in de lerarenkamer van de Leidse Instrumentmakerschool. Fenna Vergeer, bestuurslid van Bon spreekt met Dick Harms, voormalig marconist bij de koopvaardij, nu het hoofd van de door de Keuzegids tot beste vakschool van Nederland uitgeroepen Leidse instrumentmakers School (LiS). Het interview vindt plaats na de ochtendpauze. De directeur wil tijdens de pauze in de docentenkamer zijn. “Het is een sociaal moment dat je niet mag missen, anders ontstaat er een kloof tussen de leraren in de lerarenkamer, dat is toch iets van de vorige eeuw?”

DH: “Koffiepauze en lunch, daar zit ik bij. We hebben een MR - niet verplicht want we zijn te klein – bestaande uit drie mensen die ik ook op allerlei andere momenten tegenkom. De meeste waarde gaat uit van de plenaire docentenvergadering. Dat doe ik eens in de maand. Dan bespreek ik beleidsmatige dingen, plannen, procedures, verbeteringen, etc. Dan hoor ik wel wat ze ervan vinden. Daar zijn we nu al een tijdje mee bezig, heel positief. In feite is dat beter dan een MR want die moet dan weer met het personeel gaan praten. De lijnen zijn hier zo kort, we doen het gewoon in een keer, plenair.

Daarnaast hebben we een studentenraad, dat is verplicht. Daar praten we mee, over de sfeer op school. De LiS had tot voor kort 200 leerlingen, waarvan 50-60 eerstejaars. Dit jaar zijn het er 94. Dat betekent aanpassingen aan het gebouw, drie nieuwe machines en het splitsen van klassen.

FV: Hoe vangt de LiS de groei op in de personele sfeer?

DH: “Ik zal een druppeltje van onze toverdrank laten zien. Docenten die een praktijkwerkplaats onder hun hoede hebben, geven ook theorielessen. Zo staan ze met één been in de praktijk en één been in de theorie. Die docent staat voor de klas te vertellen over bijvoorbeeld constructie, vaktechnische kennis etc. Die zegt, ‘dit en dat heb ik in de werkplaats gezien’. Het is geen theoreticus die voor de klas staat, het is iemand die ook zelf met die machines kan werken, die weet waar hij het over heeft.

Ik heb om meer groepen te kunnen bedienen aan deze docenten in plaats van de 50-50 verdeling praktijk en theorie, 25-75 gegeven, dus ¼ in de werkplaats en ¾ voor de klas. Maar dat houdt wel een keer op, de rek is er nu uit. In de werkplaats ben ik vooral bezig met TOA's (Technisch Onderwijs Assistent), want die leerling/-gezel verhouding is wat het beste werkt in de praktijk.

Wij hebben het CIV (Centrum voor Innovatief Vakmanschap) in huis gehaald. We doen hier contractwerk. Het is de oude meester-/gezel/-leerling verhouding. De gezel is in dit geval de TOA, die werkt onder een docent. De TOA voert de klus uit en de leerlingen kijken toe, doen het na en helpen mee. Uiteindelijk gaan ze het ook zelf doen. Zeker in de tweede helft van hun derde jaar, als ze klaar zijn met hun stage, heb je een aantal mensen in huis dat wat kan. Het mes snijdt aan twee kanten: ze zijn zich verder aan het bekwamen in het beroep en ze maken dingen waar de school geld voor krijgt en dat alles binnen het CIV. Voorheen heette dat leerbedrijf, met medewerking van bedrijven die zich ‘vrienden van de LiS’ noemen.”

FV: Waar komen de TOA's vandaan?

“Dat is allemaal eigen kweek. Dat zijn studenten die klaar zijn met hun opleiding en hier nog een paar jaar willen werken. Dat leidt wel eens tot ‘boze’ werkgevers aan de telefoon ‘Wat doe je nou, je houdt ze zelf!’. Zo heb ik er een die heeft na havo de versnelde LiS-opleiding gedaan heeft en daarna via propedeuse-hbo naar de TU-Delft ging. Na een jaar met goede cijfers, zei hij, dat het hem allemaal te theoretisch was en vroeg of hij hier niet kon beginnen als TOA.”

FV: Hoe zit het met de bevoegdheid van de leraren?

“Ik heb geen onbevoegde docenten. Ik heb wel TOA's maar die werken onder een bevoegde docent. Ik heb ook instructeurs met een instructeursbevoegdheid voor de werkplaats. Ik heb veel geïnvesteerd in jonge krachten, allemaal tweedegraads.

Vakbevoegdheid is derdegraads, dat is een 1-jarige opleiding en dan ben je instructeur. De hogeschool Utrecht bijvoorbeeld heeft een goede opleiding.”

“Veel docenten gaan op bijscholing om een tweedegraads bevoegdheid te halen. Er zijn lerarenopleidingen waar dat beter gaat dan bij andere, ik wil geen namen noemen. Daar leren ze voornamelijk didactische werkvormen. Vroeger was het onmogelijk dat een docent hier reflectie op zijn lessen zou kunnen geven. Nu vraagt de docent aan de leerlingen wat hij goed doet en wat niet? “Vakkennis staat buiten kijf, maar het kan zo zijn, dat iemand heel veel weet, maar het

absoluut niet over weet te brengen. Hij kan geweldige dingen maken, maar zijn bord vol met aantekeningen snapt niemand. Dus ook het overbrengen van kennis op een moderne manier met beeldmateriaal en PowerPoint moet geleerd worden.”

FV: Hoe zit het met competentiegericht onderwijs?

“Zal ik eens wat verklappen ... dat hebben we hier niet doorgevoerd. De inspecteur heeft alles hier bekeken en vindt, dat wij het met ons frontale, klassikale onderwijs heel goed doen. De leerlingen zijn er tevreden over.

De meeste eerstejaars hebben vmbo-t. Met ‘kader’ hebben we een aantal negatieve ervaringen, je ziet ze vastlopen op de theorie. ‘Gemengd’ kom ik maar zelden tegen. Een enkele keer zie ik leerlingen met ‘kader’ en wiskunde, scheikunde en natuurkunde op vmbo-t niveau. Die hebben het theoretische

niveau en kunnen al een beetje frezen en draaien.”

Als je opleidingen binnen het kwalificatiedossier aanbiedt, dan moet je inschrijven op het hoogste niveau, dat is bij ons niveau-4. Als de leerlingen nu besluiten na drie jaar weg te gaan, dan zijn ze ‘instrumentmaker’, maar ze tellen toch als ‘uitval’. De enkeling die op niveau-2 uitstroomt, krijgt een diploma, maar telt ook als ‘uitval’. Dat drukt op het instellingsrendement. Ik vind dat niet eerlijk want wij begeleiden alle vroegtijdige uitstromers naar vervolopleidingen buiten de school of werk. Maar dat telt niet. Een ROC heeft minder last van een negatief instellingsrendement. Uitvallers bij de bakkersopleidingen kunnen binnen het ROC naar een andere opleiding en tellen dan niet als uitval. Dat is het ‘papieren’ probleem van een kleine school.”

FV: Doen jullie aan selectie bij de poort?

“Ik vind het jammer, dat ik leerlingen aan de poort moet weigeren, ik zou ze graag toelaten. Ik wil twee keer zo groot worden, dat is de limiet, anders zou de cultuur hier te veel veranderen. Ik heb dus een groter gebouw nodig, tweemaal zoveel machines. Dat geldt ook voor het personeel. Ik heb dat begroot op 8 à 9 miljoen euro. Als we daar met partijen over praten, bijv. met het techniekpact, komen we uiteindelijk bij een beleidsmedewerker op het ministerie, die zegt: ‘Je moet gewoon naar een bank!’. Ik zeg dan, we hebben 2,2 mln. budget per jaar. Daarvan gaat 80-90% naar het personeel, de rest naar de machines. Ik ben al blij als ik mijn jaarrekening op nul weet te houden. Want met de Tmin2-regeling krijg je het geld pas na 2 jaar. Leuk als je krimpt, maar niet als je groeit. En dan moet ik een hypotheek afsluiten van 10 miljoen? De bank zegt dan dat ik lekker verder moet dromen.”

FV: Het valt mij op dat u nog een zelfstandige school bent

“Mijn collega's bij de MBO-Raad roepen

List en bedrog ook in het mbo?

Hoe normaal is normaal?

Het lijkt alsof het sinds het uitbreken van de financiële crisis in 2009 normaal is geworden dat er zowel in de publieke als in de niet-publieke sector door het hogere management naar believen gegraaid en gerommeld kan worden. Zo schikte Rabobank onlangs, 774 miljoen euro in de Libor-fraudezaak omdat het verantwoordelijke management de rentetarieven had gemanipuleerd. Ook mag Rabo-baas Moerland, goed voor een jaarsalaris van bijna 2 miljoen euro, de eer aan zich zelf houden. In de publieke sector is er gedoe met woningbouwverenigingen, onderwijskoepels als BOOR en Amarantis en nepopleidingen voor Polen. Als je er met collega's over praat, halen velen hun schouders op en verzuchten; ‘tja, och het is crisis’, of, ‘wat kun je er tegen doen?’. Vandaag de dag lijkt het wel dat we dit als een soort het-hoort-erbij zijn gaan beschouwen. En moeten we ons ook niet afvragen waarom frauderende scholieren van de Ibn Ghaldoen-scholengemeenschap wel vervolgd worden en in de cel dreigen te komen en een frauderende onderwijsbestuurder die zich schuldig maakt aan onbehoorlijk bestuur, niet? Diplomafraude bij Hogeschool Inholland en de financiële onkunde bij de Amarantisgroep, laten duidelijk zien dat er iets grondig mis is met het beroepsonderwijs in Nederland. Hoe is het zover kunnen komen? Laten we deze vraag eens proberen te beantwoorden met wat er bijvoorbeeld in het middelbaar beroepsonderwijs speelt.

Toon Rekkers

Vervolg zie website BON: www.beteronderwijsnederland.nl

dat ik moet fuseren. Wat een flauwekul, nou dan zit ik daar niet in een gezelschap waar ik zaken mee kan doen.”

“Het geld van het CIV mag ik daarvoor niet gebruiken, wel voor mensen en machines. Fantastisch natuurlijk, maar het vergroot mijn probleem. We krijgen steeds meer toestroom, maar een gebouw neerzetten? Ik heb wel begrip voor de angst voor megalomane bouwplannen, maar wij willen dezelfde formule als nu, maar dan maal twee. Daar zijn we continue mee bezig om dat voor het voetlicht te brengen.”

Een ander voorbeeld. Ik zat bij de carroussel-bijeenkomsten met minister van Bijsterveldt over het plan Focus op Vakmanschap. Dat vind ik een goed plan! Op ons lijf geschreven. Zat ik daar met vijf collega-bestuurders van grote ROC's. Ik nam als eerste het woord en zei dat ik er erg blij mee was. En mijn collega's zeiden: 'Die is ook gek, zeg.'

Ik ben er echter blij mee. Naar 1000 contacturen in het eerste jaar? Ik heb er 1200, dan krijg ik er waarschijnlijk eindelijk eens een keer voor betaald. Alle andere zaken in dat plan doen we al heel lang. Alleen met het verkorten van de opleidingen naar drie jaar ben ik niet zo blij. Je kunt dat vakniveau niet in drie jaar opbouwen.”

Dan zie ik dat sommige collega-bestuurders met heel andere dingen bezig zijn. Wij kijken echt naar de onderwijsinhoud op de werkvloer. Zij kijken naar de centjes, wat is belangrijk voor het aanzien, voor het gebouw, hoe komen we goed voor de dag richting politiek.”

FV: In het beroepsonderwijs valt vaak de term windowdressing. Hoe is dat bij u?

“Windowdressing is een te groot woord. Wij hebben wel eens problemen gehad met de beoordeling door de inspectie van onze tentamens. Die waren praktisch gezien heel sterk, maar in theoretisch opzicht, in de verantwoording op papier, niet sterk genoeg. Wij zijn zo eerlijk dat wij de echte tentamens laten zien die wij afnemen. Ik weet zeker dat er scholen zijn die zeggen kijk eens, hier zijn onze tentamens. Maar ondertussen nemen ze makkelijkere tentamens af.

Wat ik dus heel goed vind, is dat de inspectie tegenwoordig steekproefsgewijs het dossier van de student wil zien en de tentamens die werkelijk zijn afgenomen. Daarmee voorkom je dat je verweten kan worden, dat je aan windowdressing doet.”

FV: Kan een ROC een verzameling goede vakscholen zijn?

“Met de manier waarop wij hier budgetteren, gaat dat niet lukken; de allocatie van middelen zoals dat plaatsvindt op een groot ROC. Daar kunnen wij niet mee uit de voeten. Als wij machines of middelen nodig hebben, dan gaan wij bedelen, publiek –private samenwerking zoeken. Dat is niet de common sense op een ROC. Die doet het van de lumpsum. Er is ook iemand van onze Raad van Toezicht die zegt dat het uit de lumpsum moet, maar dat kan gewoon niet als je zoveel apparatuur hebt staan.”

FV: Hoe zit het met het leerbedrijf

“Dat is weer een druppeltje van onze toeverdrank. Wij hebben de faciliteiten in de school, hier leer je het vak. Wij zeggen niet, ga maar naar een bedrijf. Dat is ongeveer de situatie bij een ROC. Dat betekent dat je niet hoeft te investeren. Je zorgt voor begeleiders die niet al te kostbaar zijn en het opleiden gebeurt in een bedrijf. Dat is niet wat wij willen. Wij hebben een eigen leerbedrijf. Na 1 ½ jaar ben je beroepsbekwaam, dan ga je voor de eerste keer op stage en word je beoordeeld door onze school. In de constructie van het ROC gaan ze soms al in het eerste jaar op stage. Dan kom je net kijken! Het is te kostbaar voor een ROC om zelf de instrumenten in huis te hebben. Een bedrijf binnen de school halen: is een forse investering. Veel ROC's zeggen, dat doen we niet meer, we sturen de leerlingen naar de bedrijven, wij dus niet”.

FV: Hoe staat het met de werkgelegenheid?

“Wij kunnen twee keer zo groot worden en de studenten afzetten in het veld. Dat is ook geen probleem. Ik heb hier bedrijven die boos zijn omdat wij geen stagiaires kunnen leveren. Ik merk niets van de crisis, omdat

onze afgestudeerden niet in de productie terecht komen maar onderzoek gaan doen. Maar als in Nederland research achteruit zou gaan, dan gaan wij ook op de helling. Ik heb een aardig idee van de bedrijvensector die zegt, het is echt nodig, dat jullie meer mensen gaan aanleveren. Op een gegeven moment kwam hier het hele bestuur van een hightechbedrijf een pleidooi houden. 'Kom met een bus met die leerlingen en dan gaan wij laten zien wat we doen.'

FV: Over bijscholing van docenten wordt tegenwoordig veel geschreven. Hoe zit dat bij jullie?

"De docenten zijn niet alleen met onderwijs bezig, maar er moeten ook nieuwe producten maken. Een bedrijf komt hier binnen met een verzoek, daar wordt over gepraat, er wordt een offerte gemaakt, een heel bedrijfsmatige aanpak. Alle praktijkdocenten, ik zelf ook, hebben een of meerdere stagebedrijven onder hun hoede die we bezoeken. Dat heeft een groot voordeel. Vroeger waren er kwaliteitsconsulenten van het kenniscentrum die een beetje tussen onderwijs en bedrijfsleven in hingen, niet met het vak bezig waren maar het theoretisch bekeken. Nu lopen mijn mensen in de praktijkwerkplaatsen rond en gaan vervolgens naar een bedrijf. Zij kunnen dus heel goed beoordelen of daar het vak geleerd wordt of niet."

FV: Hoe houdt u de kwaliteit van het onderwijs op peil?

Onze kwaliteitsbewaking komt tot uiting in verschillende zaken. Bedrijven hebben

een voorkeur voor LiSers als stagiaires. Ze zeggen dat ze aan anderen te veel werk hebben. De LiSers kunnen komen omdat ze het vak al voor een belangrijk deel beheersen. Er zijn gecommiteerden bij onze opleiding betrokken, met name in het vierde jaar. Dat is in tweeën gesplitst. Het eerste deel is een groepsproject, daar zit ook een werkgever aan tafel die advies en opdrachten geeft en evalueert. De tweede helft van het jaar moeten studenten afstuderen en dan heb je bedrijven die actief meedenken over het onderwijstraject. We hebben een visitatiecommissie, dat heeft volgens mij geen enkele mbo-school. Eens in de vijf jaar komt de visitatiecommissie hier op school en dan worden we helemaal binnenste buiten gekeerd. Ze zijn hier een paar dagen. De samenstelling wisselt. Het gaat om hoofden van technische diensten, managing directors etc. Wij leggen die contacten zelf en vragen aan hen een advies over hoe wij functioneren en wat er speelt in het veld. Er kwam bijvoorbeeld. uit dat wij vrij weinig numerieke computergestuurde bewerkingsstations hebben en een 3D-printer missen. Dat kost geld, maar daar hebben we de 1,9 mln. van het CIV voor. Ik moet het eerst verdienen met contractwerk en dan krijg ik van het ministerie hetzelfde bedrag, de matching is één op één." "Minister van Bijsterveldt had goede plannen en minister Bussemaker probeert boter bij de vis te leveren."

Dan wordt er op de deur geklopt...

"Dat is een van de leden van de Raad van Toezicht, die komt hier weer een klus brengen."

De Leidse instrumentmakers School is een MBO-4 vakopleiding voor precisietechnologie waar jonge mensen worden opgeleid tot Research Instrumentmaker. Veel wetenschappelijk onderzoek zou onmogelijk zijn zonder de door instrumentmakers gemaakte apparaten of meetopstellingen. Een baan is gegarandeerd.

Instrumentmakers School krijgt innovatief centrum

Buyze Pers Nieuws van Hier 17 december 2012

LEIDEN - Minister Bussemaker (Onderwijs) heeft een subsidie van 1,9 miljoen euro uitgereikt aan Dick Harms, directeur van de Leidse Instrumentmakers School (LiS) om een Centrum voor Innovatief Vakmanschap (CIV) op te richten op het gebied van de 'Life Sciences and Health'.

Eén van de belangrijke doelstellingen van dit centrum is om studenten, in het 3e en 4e jaar van hun opleiding, te betrekken in innovatieve projecten die leiden tot de ontwikkeling van nieuwe medische instrumenten. Deze projecten worden uitgevoerd onder leiding van docenten van de LiS in samenwerking met wetenschappelijke onderzoekers en technici van de afdelingen medische instrumentatie

van de academische ziekenhuizen in Leiden, Amsterdam, Utrecht en Rotterdam en met enkele tientallen high-tech bedrijven die geavanceerde medische apparatuur ontwikkelen.

Ambassadeur Techniepact

Bron Omroep West 28-02-2013

LEIDEN - Astronaut André Kuipers is benoemd tot ambassadeur van het nieuwe Techniepact. Dit gebeurde tijdens een bezoek van de astronaut en de ministers Henk Kamp en Jet Bussemaker aan de Leidse instrumentmakers School (LiS).

Kuipers moet jongeren ervan overtuigen dat ze het beste een technische studie kunnen volgen. De komende tijd trekt hij door het land om meer interesse te kweken voor techniek.

Verstegen als voorloper van Hermans

Over de doodgezwegen roman van een ziener

Door het smaadproces tegen A.F.Th. van der Heijden, het gekrakeel over de biografie van W.F. Hermans en de huidige academische fraude, is de in 1969 uit de handel genomen academische sleutelroman *De koekoek in de klok* van Judicus Verstegen plots weer uiterst actueel. In dit artikel belicht ik de achtergronden en de hoofdpersonages van deze geruchtmakende roman, waarbij het er alle schijn van heeft dat het boek van Verstegen als 'legger' heeft gediend voor Hermans' roman *Onder professoren* (1975)

"Het geweten van de intellectueel moet zuiver zijn". Zes jaar voor de publicatie van Hermans' geruchtmakende roman *Onder professoren* verscheen van de hand van Judicus Verstegen *De koekoek en de klok* (1969). Deze roman handelt in bedekte termen over de conflicten tussen de hoogleraren Ketelaar-Van Dranen en Colpa-Hoijtink van de

subfaculteit scheikunde van de Amsterdamse Universiteit. Het boek is, evenals *Onder professoren* van Hermans, een zogenaamde sleutelroman. De sleutel bij deze roman verscheen in het blad *Student*, maar niet van de hand van Verstegen. In die sleutel beweerden anonieme ingewijden dat het waarheidsgehalte van de roman 70% bedroeg en dat

het heel gek moest lopen als het boek niet zou uitdraaien op een smaadproces. Zij kregen gelijk. Te veel personen herkenden zich in het boek en dreigden met een proces. Vooral prof. dr. W. van Tongeren, volgens De sleutel stond hij in de roman model voor Duivenis, trok fel van leer tegen 'de asfalt- en asvaalliteratuur van geile aap Verstegen'. De aanklacht van verscheidene hoogleraren zou volgens de Amsterdamse rechter-commissaris mr. Verkade worden geseponneerd als de oplage uit de handel werd genomen. Verstegen koos eieren voor zijn geld. Hij wenste geen proces à la de zaak Wiener. Die kreeg in 1967 van de Haarlemse rechtbank een dwangsom van honderd gulden per dag opgelegd als hij niet zou stoppen met de verkoop van zijn boek Seizoenarbeid. Een Scheveningse restauranthouder had die zaak aangespannen omdat hij zich meende te herkennen in een verhaal. In alle stilte haalde uitgeverij Querido alle exemplaren van De koekoek in de klok uit de handel en tevens werd de gehele oplage vernietigd. Verstegen reageerde gelaten op het proces: 'mijn boodschap is weliswaar in de kiem gesmoord, maar ik ben niet de missionaris waarop men zit te wachten. Anderen zullen doorgaan'. In de korte tijd dat De koekoek in de klok in omloop was, tussen april en juli 1969, kreeg het boek veel aandacht in de dag- en weekbladkritiek. Het beleefde zelfs een tweede druk en werd dertien keer gerecenseerd. Kees Fens bijvoorbeeld had de indruk dat er een rapport onder het boek lag. Vanaf 1970 wordt het boek doodgezwegen. Nu fraude in het academisch milieu aan de orde van de dag is, wordt het tijd om de stof der vergetelheid die op deze roman is neerge-daald er eens vanaf te blazen.

Tijdsbeeld

"De hoogleraar heeft onbeperkte macht. Hij is de paus en God tegelijk." Verstegen heeft te weinig gedaan om de waarheid te maskeren. Amsterdam noemt hij de stad Z, maar de Oudemanhuispoort noemt hij letterlijk en beschrijft hij werkelijkheidsgetrouw. Bovendien valt het gezag van de universiteit in deze roman onder de gemeente en Nederland kent maar één gemeentelijke universiteit, namelijk die van Amsterdam. Verstegen kende het wereldje daar. Hij was er als chemicus opgeleid en was jarenlang redacteur van *Propria Cures*, het studentenblad van de Amsterdamse Gemeentelijke Universiteit. *Propria Cures* was de kweekplaats van artistiek intellect, stelt literair criticus Anne Wadman: 'de literaire producten van deze Amsterdamse school hebben wel het een en ander gemeen: een scherp analyserende intelligentie, een uiterst kritische beleving van de maatschappij, een spitse, met

tamelijk veel cynisme gemengde geest'. De kritiek op de Amsterdamse universiteit in De koekoek en de klok is volgens Wadman geen toevallige coincidentie en 'vormt een voortreffelijke achtergrondmuziek bij het Maagdenhuiskabaal'. Het recente studentenverzet ten bate van de democratisering maakt de roman De koekoek in de klok actueel, schreef ook de Nieuwe Linie in mei 1969. Het is de tijd van de democratisering van ons totale onderwijs. Op universitair niveau komt dat onder andere tot uiting door de omdoping van de Tilburgse Universiteit tot Karl Marx Universiteit en de bezetting van het Maagdenhuis. In het voortgezet onderwijs verschijnt in een oplage van 400.000 exemplaren de onderwijskrant Ha die meester..., ook wel de thermometer voor de verhoudingen op onze scholen genoemd. De Landelijke Werkgroep Kritiese Leraren wordt opgericht en het boekje over het schoolse schoolsysteem van Helge Bonset Nooit met je rug naar de klas wordt een bestseller.

Dr. Kommer Ezemer

"Afgunst is de meest voorkomende beroepsneurose bij de hoogleraar. Niets schijnt pijnlijker dan het succes van de ander..." Dat met 'de rug naar de klas' was overigens de lesmethode van het hoofdpersonage Dr. Kommer Ezemer. Om zijn leerlingen niet aan te hoeven kijken, schrijft hij de leerstof op het bord uit. Ondertussen is hij bang dat hij met propfen wordt bekogeld. Als zijn angst te groot wordt, draait hij zich met een ruk om: 'u blijft toch rustig nietwaar?' Het was een bede, meer dan een bevel, die men verhoorde uit

medelijden". Dr. Kommer Ezemer, volgens De sleutel 'de briljante door de subfaculteitskuiperijen dolgedraaide doctor Van Dranen', is als fysisch geoloog verbonden aan de universiteit van Z. Ezemer, van Joodse afkomst, is cum laude gepromoveerd en woont nog bij zijn moeder. Het is zijn ambitie om hoogleraar te worden. Het hoogleraarschap wordt hem echter niet gegund en uiteindelijk verwordt hij tot een drieste aanklager van wantoestanden in het hoger onderwijs. Gevoed door scrupules ontpopt Ezemer zich als een monomaan die blind en nietsontziend zijn gelijk zal halen. Zijn roeping heeft hij duidelijk voor ogen: "Ik ben geroepen om het kwaad te bestrijden. Ik moet de corrupten ten val brengen en de vertrapten opheffen uit het stof". Brain drain is volgens Ezemer het grote gevaar dat het wetenschappelijk onderwijs bedreigt. Het weglekken van kennis en intellect werkt nivellerend op het niveau van het universitaire onderwijs. Omdat het bedrijfsleven veel lucratiever is, kiezen veel wetenschappers niet voor een carrière op academisch niveau. Doen ze dat wel, dan kiezen ze voor het beloofde land Amerika. Daardoor ontstaat de gevreesde technology gap. Ezemer ziet Amerika overigens als een vijandige natie: 'Dat land laadt zoveel schuld op zich door overal oorlog te voeren'.

Dr. Gordijn

"Hoogleraren worden pas op hun zeventigste afgedankt, omdat in dat beroep seniliteit niet snel opvalt". Uitgerekend zijn promotor, professor Gordijn, spant wat corruptie betreft

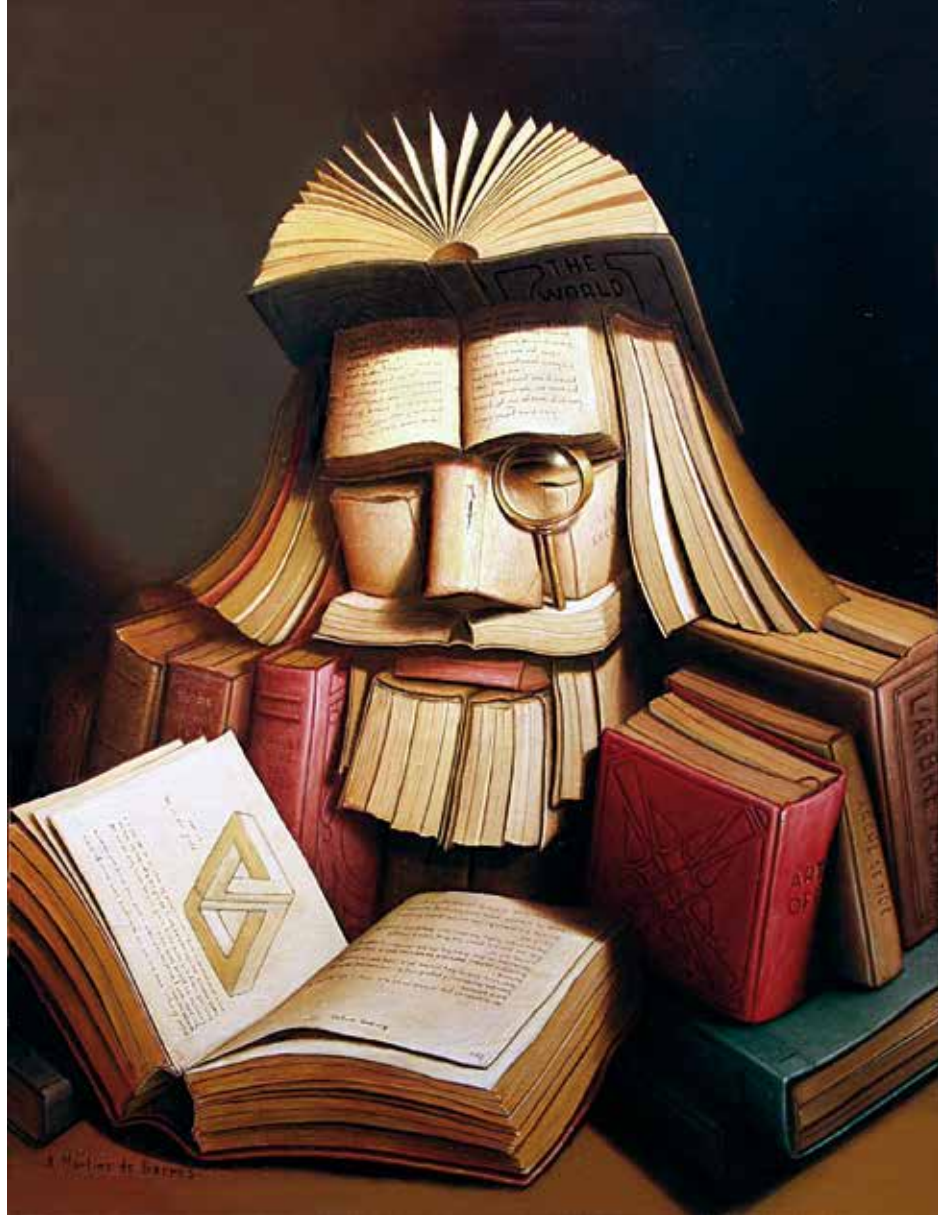

de kroon en wordt zijn grootste tegenstrever. Gordijn, volgens De sleutel professor Ketelaar, is een bedrieger zonder morele principes en wars van democratisering. Vooral omdat Gordijn fout geweest is in de oorlog, richt voormalig Joods onderduiker Konrad Ezemer zijn pijlen op Gordijn. Maar die heeft nog veel meer op zijn kerfstok. Hij is een despoot voor studenten, een geniale graaier die valse declaraties indient, een hoogleraar die studenten voor zich laat werken in het bedrijfsleven en het geld in zijn eigen zak steekt, een promotor die academische titels verkoopt, een wetenschapper die in belangwekkende publicaties enkele woorden en de naam van de auteur schrapt, er enkele woorden aan toevoegt en er dan zijn eigen naam onder plaatst, een professor die zijn colleges niet voorbereidt, een voorzitter van de faculteitsraad die wetenschappelijk medewerkers chanteert, een machtswellusteling, een man die zijn eigen vrouw en kinderen haat vanwege hun inertie en bovenal is hij een seksistische vrouwengek. Om zijn vrouwen te kunnen onderhouden, heeft hij meerdere salarissen nodig. Hij werkt tegen forse betaling als adviseur voor meerdere bedrijven. Tot overmaat van ramp komt Ezemer erachter dat Gordijns belangrijkste minnares, de voormalige moffenhoer Debbie, de maîtresse was van Rauter.

Hoewel met het klimmen der jaren zijn vitaliteit afneemt, constateert Gordijn met genoegen dat zijn machtspositie onverminderd sterk is gebleven. Dat wordt op kolderieke en slapstickachtige wijze verwoord als Gordijn zich op de 'WC voor den hoogleraar' bevindt: "Waar was de onbezorgde kracht waarmee hij vroeger in het Delftsblauwe bloemhart spoot? Hij druppelde als een kraan met een versleten leertje. Werd hij oud? Onzin. Hij had de hele faculteit nog in de palm van zijn hand, wachtend op zijn inblazingen. Hij was de onbetwiste meester, de grote tovenaars. Hij slingerde droog en trok door. Schepen braken los van hun kettingen en watervallen stortten zich tomeloos in de diepte. Van het plafond daalde kalk op zijn hoofd neer als poedersuiker op een oliebol".

Concentrische bollen

"Wij moeten ons conformeren, steeds maar weer conformeren, eventueel naar de corruptie..." Ten overstaan van advocaat Bertels van de commissie voor verzoekschriften van de gemeente Amsterdam verklaart Ezemer: "het universitair benoemingsbeleid volgt de tradities uit de tijd van de Republiek: het is een onderling gekonkel en gemarchandeerd, waar niets van naar buiten doordringt. Het geschiedt achter gesloten deuren en wordt

vastgelegd in gesloten boeken. Het Nederlandse volk investeert miljarden in het onderwijs, maar krijgt nooit inzage. Men zegt mij steeds hetzelfde: de universiteit is autonoom, daarbinnen is de faculteit weer autonoom en binnen de faculteit is de hoogleraar weer autonoom. Het is een systeem van concentrische bollen. Niemand is aan iemand rekenschap schuldig..."

Ezemers blinde strijd voor rechtvaardigheid komt hem duur te staan. Gordijn snijdt hem op alle academische wegen de pas af. Desolaat en berooid zet hij zijn strijd voort op een bovenwoning met het snurkend geluid van een vroegtijdig seniele moeder als achtergrondmuziek. Ezemer gaat over op telefoonterreur. Op de meest vreemde momenten, bij voorkeur 's nachts, belt hij Gordijn. Hij confronteert hem met zijn wandaden en scheldt hem de huid vol. Het eind van deel één doet sterk denken aan Multatuli, die eenzaam op een armoedige zolderkamer in Brussel zijn Max Havelaar schreef: "Hij ging de trap op. Het was na middernacht, maar hij had geen slaap. Hij deed een vel papier in de schrijfmachine en begon: 'Adres aan de Tweede Kamer der

Staten-Generaal. Hoogedelachtbaar college, Geeft met verschuldigde eerbied te kennen: Kommer Ezemer, geoloog, wonende..."

Als twee druppels water

Bij het uit de handel nemen en het vernietigen van de oplage van De koekoek en de klok, stelde Versteegen gelaten dat hij niet de missionaris was waarop men zat te wachten. Anderen, die het universitair milieu in hun romans een belangrijke rol lieten spelen, waren hem al voorgegaan. Maar dergelijke romans waren geen sleutelromans en zeker niet controversieel. Twee minuten stilte van Karel van het Reve (1959) is een naar eigen zeggen van de auteur een detectivestory. In De vervalsers van Theo Kars (1967), Het kwartet van Henk Romijn Meijer (1960) en Bij nader inzien van J.J. Voskuil (1963) speelt veel eerder het studentenleven een rol. Studenten-typen en Studenten-leven van Klikspaan (1844) is de absolute voorloper van dit genre. Geen van deze werken had ten doel de handel en wandel van de hoogleraren aan de kaak te stellen. Versteegens boodschap werd dus in de kiem gesmoord, maar hij was er zeker van dat anderen de draad wel weer op zouden pak-

ken. Wie waren die anderen? En zijn er duidelijke sporen van De koekoek in de klok bij hen terug te vinden? Heeft de academische romanliteratuur nog meer 'kloekenluiders avant la lettre', zoals Ezemer opgeleverd?

Natuurlijk heeft W.F. Hermans uit hoofde van zijn beroep met meer dan bovenmatige interesse kennisgenomen van de schanddaden van zijn Amsterdamse collega's. Handenwringend moet hij De koekoek in de klok hebben gelezen en met argusogen het smaadproces tegen Verstegen hebben gevolgd. Daarvan getuigt de waarschuwing die Hermans bij monde van Prof. Dr. B.J.O. Zomerplaag in het nawoord van *Onder professoren* (1975) plaatste: "geen probleem in de literatuurgeschiedenis is zo hachelijk als dat van de sleutelroman. Er moet uitdrukkelijk tegen worden gewaarschuwd ONDER PROFESSOREN te lezen als een sleutelroman, d.w.z. een geschiedenis die nagenoeg echt zo gebeurd is, met personages die echt bestaan onder andere namen. Daarvan is in dit geval geen sprake"

Gezien de opvallende gelijkenissen tussen beide romans, kan men stellen dat Hermans degene is geweest die het missionarisch werk van Verstegen heeft voortgezet. Evenals Verstegen stelt Hermans duidelijk het kleinburgerlijke en besloten elitair karakter van het hooglerarenkorps aan de kaak. Zo is in *Onder professoren* criminoloog en ex-SS'er Goudewolf eveneens fout geweest in de oorlog en heeft hij nog steeds anti-joodse gevoelens. De al op leeftijd zijnde professor Gurrie, die vooral interesse heeft in de potentieverhogende bijwerking van Dingelams ontdekking en die verloofd is met een 22-jarige schoonheid, is een kopie van de oversekste Gordijn. Net zoals Gordijn dat deed in *De koekoek in de klok*, wordt er in *Onder professoren* indirect geklaagd over het magere salaris van de hoogleraar. In dit geval door mevrouw Dingelam, die scham-

pere opmerkingen maakt over het bedrag verbonden aan de Nobelprijs. De truc met het coauteurschap en het pronken met ander-mans veren leest men eveneens bij Hermans: "andere professoren geven hun studenten probleempjes op, welzeker, onbelangrijke probleempjes die ze zelf niet de moeite waard vinden, maar als die dan zijn opgelost, zijn ze niet te beroerd er zelf een artikel over te schrijven. De student die het vuile werk gedaan heeft, mag blij wezen als hij als coauteur wordt vermeld."

De opmerking van Kaeckebeke over hoogleraren, 'er zijn erbij die niet eens hun eigen vergeelde dictaat jaar in jaar voorlezen, maar het dictaat van hun leermeester', lezen we ook in *De koekoek in de klok* als er gesproken wordt over de manier waarop Gordijn zijn colleges voorbereidt en professor Gerding zijn colleges voorleest. Als in *De koekoek in de klok* Duivenis spreekt over de hoogte van het salaris en Ezemer vervolgens dat bedrog aan de kaak stelt, wordt dat 'nagekoekoekt' in *Onder professoren* door mr. Taets: 'de universiteit bestaat voor een belangrijk deel uit bedriegers die, niet langer dan zes maanden per jaar, hoogstens vier uur in de week werken en zich daarvoor een van de hoogste salarissen laten betalen die er in ons land kunnen worden verdiend'. En net als Gordijn heeft ook Roef Dingelam een gruwelijke hekel aan zijn studenten. Dat wordt hem door zijn vrouw nog eens fijntjes onder de neus gewreven: 'jij moet mij niet zo afblaffen, begrijp je dat? Het zijn ten slotte mijn studenten niet. Het zijn jouw studenten, maar jij weet zelf niet hoe ze eruitzien. En waarom weet je dat niet? Omdat je 't nooit de moeite waard gevonden hebt ze aan te kijken, daarom'. Sterk herkenbaar in *Onder professoren* is Ezemers telefoonterreur. Om de drie minuten wordt Dingelam gebeld: "tot diep in de nacht ging de telefoon en zeiden anonieme stemmen hem dat hij een schoft was, een smeerlap, een viezerik, een vuilak, een dief, een politespion en een moordenaar".

Het 'vervolg' op *Onder professoren*, het in 1981 verschenen *Uit talloos veel miljoenen*, biedt eveneens nog wat aanknopingspunten met *De koekoek in de klok*. Opvallend is wel het motto, een citaat van Jacob Winkler Prins, dat Hermans aan zijn boek meegaf: 'Niets, wordt er, niets, uit talloos veel miljoenen'. Het doet sterk denken aan het adagium van Konrad Ezemer 'de universiteit is spijziek met talent als de natuur met vissekuit'. Voorts herkenbaar zijn de verwoede pogingen van Dr. Clemens van de Wissel om, net als Dr. Kommer Ezemer, het hooglerarschap te verwerven. De sfeer op zijn afdeling ervaart hij hetzelfde als Ezemer 'bij die afdeling van

ons, daar heerst een sfeer van achterbaksheid en intriges, van gekonkel achter elkaars rug, waar je doodziek van wordt'. Zoals bekend stoorde Ezemer zich aan Gordijn die zijn colleges niet voorbereidde. Hermans valt hierover bijna letterlijk in herhaling als hij het heeft over de colleges van Clemens van de Wissel. De oversekste Gordijn krijgt navolging in de personages Zeerijp en Soeteman. Doctor Klaas van Zeerijp loopt achter alle vrouwen aan en moet eveneens er wat bijklussen om meerdere gezinnen te onderhouden. En ook van hem zegt men: 'dat zal Klaas nog niet meevallen, met zijn lectorsalarisje'.

In navolging van Verstegen en Hermans speelt het academisch milieu in negatieve zin een belangrijke rol in *Allemaal projectie* van Gerrit Jan Zwier (1980). Hierin neemt de hoofdpersoon, de ongehuwde tweeëndertigjarige anti-held Aart Oldekerk, een loopje met het wetenschappelijk bedrijf door het vervalsen van onderzoeksgegevens. Ook zijn verhaal Nummer 220: *De noordkromp* uit de bundel *De noordkromp en andere verhalen* (1978) handelt over het gesjoemel aan de Groningse Universiteit, waar publicatiedwang en machtsstrijd hoogtij vieren.

Vooraf vanwege zijn seksuele escapades lijkt Bernt Brakhoven, hoofdpersoonage in de roman *De profielschets van Joke J. Hermsen* (2004), als twee druppels water op professor Gordijn uit *De koekoek in de klok*. Hij draait wat colleges af, 'een ver beneden gemiddelde inspanning'. De afgelopen twintig jaar heeft zijn vakgroep geen vermaarde publicaties afgeleverd. Er is sprake van 'recycling science'. Voorts zijn de zwendel bij de benoeming van de hoogleraar en de ondergang van de wetenschapper thema's die we al kennen uit *De koekoek en de klok*.

Brakhoven bedriegt zijn vrouw met talloze minnaressen. Knappe studentes matst hij bij het afstuderen en helpt hij aan beurzen: "niet de publicatielijst, maar het balboekje van Bernt Brakhoven is de afgelopen jaren doorslaggevend geweest bij het aanstellingsbeleid". Een manier om de vrouw van je dromen in bed te krijgen, is om haar naam in jouw publicaties te vermelden. Brakhoven noemt dat academisch flirten. Laura, de vrouw van zijn dromen, heeft hij tijdens een symposium in Italië het hof gemaakt. Een soortgelijke echtbreukscene in Italië staat eveneens in *De koekoek en de klok*. Aan het eind van het boek wordt Brakhoven vanwege seksueel misbruik aangeklaagd. Die klacht leidt tot de gevreesde brain drain van Konrad Ezemer. Brakhoven: 'Amerika, denkt hij, Amerika. Ik moet als de sodemieter ervoor zorgen dat ik

een baan in Amerika krijg'.

Actualiteit

"De universiteit is een slangenkuil waar je bijt of gebeten wordt." Trokken Wiener en Verstegen in de literaire smaadprocessen nog aan het kortste eind, Hermans en Reve speelden het slimmer. Hermans gaf in *Ik heb altijd gelijk* de katholieken ervanlangs: "De katholieken! Dat is het meest schunnige, belazerde, onderkruiperige, besodemierde deel van ons volk! Maar die naaien er op los! Die planten zich voort als konijnen, ratten, vlooiën, luizen! Die emigreren niet! Die blijven wel zitten in Brabant en Limburg met puisten op hun wangen en rotte kiezen van het ouwels vreten!" Reve voerde God als een ezel die 'genomen' werd ten tonele. Zij moesten zich voor het gerecht verantwoorden. Zij beriepen zich op het feit dat die uitlatingen niet van hen, maar van hun romanpersonages afkomstig waren. Overigens beledigde Hermans niet alleen bevolkingsgroepen. De koningin en Soekarno moesten het eveneens ontgelden. Het hoofdpersonage Lodewijk uit *Ik heb altijd gelijk* komt terug uit Indonesië en onthult zijn toekomstplannen: "Wou je weten wat ik ga doen? Ik ga helemaal niets doen! Ik spuw op de hele boel, op jullie, op Soekarno, op de Koningin, op alles. Ik schijt erop, ik schijt". Van het Reve had het trouwens al eerder aan de stok gehad met de overheid. De hem in 1951 reeds toegekende cultuurprijs van 2000 gulden, werd alsnog ingetrokken nadat staatssecretaris Cals was geattendeerd op een masturbatiescene in Reves novelle *Melancholia*.

En nu, anno 2013, speelt er weer zo'n kwestie als zanger Peter Koelewijn schrijver A.F.Th. van der Heijden voor het gerecht sleept omdat die in zijn roman *De Helleveeg* schrijft dat boven de viswinkel van Koelewijns ouders in Eindhoven illegale abortuspraktijken zouden hebben plaatsgevonden. Ook Van der Heijden kreeg van de rechter gelijk omdat het hier fictie betrof. Voor wat het fenomeen brain drain betreft, had Ezemer een vooruitziende blik. De rector magnificus van de Radboud Universiteit Nijmegen, Bas Kortman, zegt immers in zijn rede bij de opening van het academisch jaar 2012-2013: "soms schrik ik 's nachts wakker, klam van het zweet. Ik heb dan gedroomd dat onze beste mensen en masse naar China verkassen, omdat ze genoeg hebben van krimpemde budgetten, topsectoren en de aantasting van hun wetenschappelijke autonomie".

En natuurlijk maakt ook de biografie over W.F. Hermans *De koekoek in de klok* weer

actueel. Het is genoegzaam bekend dat Hermans het hooglerarengilde verafschuwde. Dat was overigens geheel wederzijds. Professor Tamsma van de Groningse universiteit verklaarde in 1971 dat Hermans 'een nagel aan onze doodskist is en dat we hem liever kwijt dan rijk zijn'. Dat was dus nog voor het verschijnen van *Onder professoren*. Uitgerekend een hoogleraar in de universiteitsgeschiedenis, Willem Otterspeer, schrijft nu de biografie over Hermans met als titel *De mislukkingskunstenaar*. Hermans zal zich vloekend en tierend in zijn graf om-draaien. En we zijn natuurlijk benieuwd wat biograaf Otterspeer te melden heeft over *De koekoek in de klok*. Of zwijgt hij het boek ook dood?

Rest ten slotte de vraag waarom Verstegen bij het verschijnen van *Onder professoren* zweeg als het graf. Waarschijnlijk had hij het schaamrood nog op de kaken over zijn debuutroman *Legt uw hart daarop* (1967). De grote gelijkenis van die roman met *Nooit meer slapen* (1966) van Hermans was Fons Sarneel al opgevallen. Die sprak in dit verband niet van plagiaat, maar van close imitation. Verstegen zelf zei dat hij zich rot geschrokken was toen hij *Nooit meer slapen* van Hermans las. Hij verdedigde zich door te wijzen op louter toeval: "De gelijkenis tussen beide romans is louter toevallig. Mijn roman is overigens opgebouwd aan de hand van authentieke gegevens, terwijl *Nooit meer slapen* fictief is." De werkwijze van Verstegen, het zich bedienen van authentieke gegevens voor een roman, is hem duur komen te staan. Het leidde tot het uit de handel nemen van *De koekoek in de klok*.

Conclusie

"Minstens zo indrukwekkend en onvergetelijk als, ieder half uur, het roepen van de koekoek, waren de geluiden die daaraan voorafgingen en de andere, die erop volgden" (W.F. Hermans, *Door gevaarlijke gekken omringd*).

Wat de navolging betreft, is het duidelijk dat de verboden academische grieven van Ezemer in andere romans zijn teruggekeerd. Thema's zoals fraude en corruptie, slechte colleges, de hiërarchische cultuur, salariëring, brain drain en seksuele obsessies van hoogleraren worden in latere universitaire romans onverbloemd aan de kaak gesteld. Het lijkt erop dat Hermans in het gat gesprongen is dat Verstegen heeft achtergelaten. Op zijn zachtst gezegd, is ook hier sprake van close imitation. Mogelijke aanklagers heeft Hermans de wind uit de zeilen genomen door het begrip sleutelroman te neutraliseren. Zoals Verstegen geen zaak à la Wiener wenste, zo wenste Hermans geen zaak à la Verstegen.

Het belang van *De koekoek in de klok* is in onze literatuur zwaar onderschat. Het is de eerste echte academische sleutelroman in onze letterkunde. Door de kritische stellingname en het hoog waarheidsgehalte kan men het boek met recht 'een academische Bint' noemen. In 1991 verschijnt van de hand van Annie van de Oever, *De universiteit in opspraak*, een studie over Amerikaanse en Europese universiteitsromans. Verstegen speelt daarin een marginale rol. Hermans' schatplichtigheid aan Verstegen komt daarin helemaal niet aan de orde. Waarschijnlijk had Van de Oever alleen beschikking over de recensies. Het boek was immers uit de handel genomen!

De prangende vraag rest waarom er in Nederland aan deze buitengewoon belangwekkende roman na 1969 totaal geen aandacht meer is besteed. Juist vooral het feit dat het boek uit de handel is genomen, rechtvaardigt hernieuwd onderzoek. Het zou helemaal recht doen aan de actualiteit, én aan de academische waarheid, als het boek opnieuw werd uitgebracht!

Ton Bastings

VAKWERK

HET LEDENBLAD VAN DE VERENIGING BETER ONDERWIJS NEDERLAND

Nummer 11 | 8e Jaargang | december 2013

BON Beter
*Onderwijs*Nederland

Antwoordnummer 57032
3507 VB Utrecht
redactie@beteronderwijsnederland.nl

www.beteronderwijsnederland.nl